

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Devarim

Shelomoh ben Yitshaḳ

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

תלהק

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9976

קהלת א

קהלת בן-דוד

מלך בירושלם :

ב הכל הבלים

אמר קהלת הבל

הבלים הכל הבר :

ג מה יתרון לאדם בכל-עמלו שיעמל

תחת השמש : ד דור הלך ודור בא והארץ

לעולם עומדת : ה וזרח השמש ובא

השמש ואל-מקומו שואף וזרח הוא שם :

ו הולך אר-דרום וסובב אל-צפון

סובב סבב הולך הרוח ועל-סביבתיו שב

הרוח : ז כר-הנחלים הולכים אל-הים

והים איננו מלא אל-מקום שהנחלים הולכים

שם הם שבים ללכת : ח כל-הדברים

יגיעים לא-יוצל איש לדבר לא-תשבע עין

לראות ולא-תמלא און משמע : ט מה-

שהיה הוא שיהיה ומה-שנעשה הוא

שיעשה ואין כל-חדש תחת השמש :

רשי

(א) דברי קהלת . כל מקום שאמר דברי אינו אלא דברי תוכחה (דברים א) אלה הדברים אשר דבר משה . (שם לב) וישאן יסורון . (עמוס א) דברי עמוס . (שם ד) שנועו את הדבר הזה פרות הכסף . (ירמיה א) דברי ירמיהו (שם לו) שאלו נא וראו אם יולד זכר וגו' . (שמואל ב כב) אלה דברי דוד . (שמואל ב כג) וכלי-על כקון מונד כולהם . דברי קהלת . וזרח השמש . כל הנחלים הולכים אל הים : כינה את הרשעים כחמה וכלכלנה ויש שאין להם מתנת סכר כך שנוה בספרי ולמדתי שם שהענין מוזכר ברשעים והמשולם לתגבורת החמה שסופה שוקעת . תוספת ד"ה כל הנחלים הולכים אל הים מה ת"ל בעכו"ם נאמר שוטים האשתחיים לחים סכורים שיש בהם ממש לפי שראוין את הים הגדול שכל הנחלים הולכים בו והוא אינו מלא ואין יודעין להסין כי אל המקום שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת שמינוי הנחרות ההולכים לתוך הים הם המים עצמם שהלכו כבר הם נוכחות ונתחת התהום והולכים לזמלה מן הקרקע עד הים וחזורים ונובעים לפיכך אין הנחרות מוסקים ואין הים מלא ולא מפני שיש בהן ממש ע"כ : קהלת . על שם שקיבל תפנות הרבה וכן במקום אחר קוראו (משליל) חגור בני יקא שאמר כל החכמה והקפידה ו"ה שהיה אומר כל דבריו בהקבל : מלך בירושלם . עיר החכמה : (ב) הכל הבלים אמר קהלת . קהלת קורא תנא ואומר על כל יצירת שבעת ימי בראשית שהכל הבל של הכלים הוא : הכל . הכל נקיד חטף פתח לפי שהוא דפוק כלומר הכל שהכלים שהעת הכלים כנגד מעשה שבעת ימי בראשית : (ג) מה יתרון . סכר ונוסח : תחת השמש . תמורת התורה שהיא קריה אור-שנאמה (משליו) ותורה אור כל עוול שהוא מחליף בו את עסק התורה מה שברכו : (ד) דור הולך ודור בא . כל מה שהרשע יבצע ועל לעשות ולגזול אינו נזכר אף יגיעו כי הדור הולך ודור אחר בא ונוטף הכל מיד בניו כענין שנאמר (איוב כא) בניו ירצו דלים : והארץ לעולם עומדת . וזו היא כנותקיימים העמים הנמוכים המגיעין עצמם עד לארץ כענין שנאמר (תהלים לו) ונמוס ירשו ארץ . ומדרש תנחומא אומר כל נדוק ישראל בקראו ארץ . שנאמר (מלאכי ג) ואתם תהיו לי ארץ חסן : (ה) וזרח השמש וגו' . דור הולך ודור בא . כאשר השמש שחרית ותשקע ערבית ותלך כל הלילה שואפת לשוכ אל מקום אשר זרחה את ימול נשם שזרח שם נס היום : הרוח . רוחו של שמש טל"ם בלינו כמו (יחזקאל א) אל אשר יהיה שם הרוח ללכת : ועל סביבותיו שב . גם מוזכר כל יוקף ותכס שסבב את עולו הוא יוקף וסובב היום : (ו) הולך אל דרום . לעולם פיים : וסובב אל צפון . לעולם הילסה : סובב סובב הולך . אל פני קורח ומיערב שפעמים מהלכתן ביום . פנמים מוסבתן כלילה בתחום והולכתן וכתסת סוככתן חף הרשעים כל זיה שמען וזרחת סוכן לשקוע כלגוה שהם הולכים ונתגברים סופם לשוכ אל מקום לחנתם . ומקום הטנפות שאו ולמקום התפופת ילכו . וכן כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא לפי שאין כשארים בתוכו כי יש חוקיינום הוא גבוה וכלל העולם טילו שנאמר (עמוס ה) הקורא למי הים ירשכמו וגו' . וזוהיך אדם שופך ונלמעלה למטה והנחלים הולכים כחמלות תחת ההרים מחוקיינום וחזורים ונובעים והוא אל מקום שהנחלים הולכים שם הם שבים חף הרשע כל עונות סכא כן ילך : (ח) כל הדברים יגיעים וגו' ולא תמלא און . מוסק על מה יתרון אם תחליף הוא עסק התורה לדבר ברורים בטלים הרים יגיעים ולא יוכל להשיג את כולם והם כמרחית העין בחל לעסוק עיני לא תשבע ואם כמחיתת און אינו לא תמלא : (ט) מה שיהיה הוא שיהיה וגו' . בכל מה שאף לעד כדבר שהוא חליפי השמש אין בו חידוש לא יראה אלא מה שהיה כבר סכברא כששת ימי בראשית . אבל האנוה בתורה מולא כה תמיד חודש טעמים כענין סכא' (משליו) (ד) דדיה ירווך שכל עת מה הדד הזה כל זמן שהתנוק מחשנה בו מולא בו טעם . וכן מפניו כמסכת תנאונה שאמר רבי אליעזר בן הורקנים דברים שלא שמעתין און כנועשה מרובה :

יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא
 כבר הנה לעלמים אשר הנה מלפנינו :
 יא אין זכרון לראשנים וגם לאחרנים
 שהיו לא יהיה להם זכרון עם שהיו
 לאחרנה : יב אני קהלת הייתי מלך על
 ישראל בירושלם : יג ונתתי את לבי
 לדרוש ולתור בחכמה על כל אשר נעשה
 תחת השמים הוא י ענין רע נהן אלהים
 לבני האדם לענות בו : יד ראיתי את
 כל המעשים שנעשו תחת השמש והנה
 הכל הבל ורעות רוח : טו מעות לא
 יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות :
 טז דברתי אני עם לבי לאמר אני הנה
 הגדלתי והוספתי חכמה על כל אשר הנה

לפני עלי ירושלם ולבי ראה הרבה חכמה
 ודעת : יז ואתנה לבי לדעת חכמה ודעת
 הללויות ושכלות ודעתי שנסגרה הוא
 רעיון רוח : יח כי ברב חכמה רב
 כעס ויוסף דעת יוסף מכאוב :
 טא אמרתי אני בלבי לכה נא אנסכה
 בשמחה וראה בשוב והנה נס הוא הבל :
 טב לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה
 זה עשה : טז תרתי בלבי למשוך בין את
 בשרי ולבי נהג בחכמה ולאחז בסכלות
 עד אשר אראה אי זה טוב לבני האדם
 אשר נעשו תחת השמים מספר ימי היותם :
 טז הגדלתי מעשי בניתי לי בתים נטעתי
 לי כרמים : ה עשיתי לי גנות ופרדסים
 ונטעתי

רשי"י

(י) יש דבר . בא לידך תחת השמש שיאמר לך האומר עליו ראה זה דבר חדש הוא ואינו חדש שכבר היה בעולמים שבעברו לפניו אלא
 שאין זכרון לראשנים לכן דומה להיות חדש . וגם לאחרנים שהיו לאח ולא היה להם זכרון כדורות שהיו לאחרונה להם . ומ"ח דרשו
 כנגד חכוד זכר עמלק וסופו של זכר אדום לנחות שנה (עובדיה א) ולא יהיה שריד לבית עמו : (יב) אני קהלת הייתי מלך . על כל
 העולם ולבסוף כל ישראל ולבסוף על ירושלים לבד ולבסוף על מקלי שהיו נאמר הייתי מלך בירושלם אבל עכשיו אינו מלך : (יג) ונתתי את
 לבי לדרוש . בתורה היא החכמה ולהתבונן בה על כל המעשה הרע האומר למעלה שנעשה תחת השמש וכימתי כה שהוא הענין הרע אשר נתן
 הקב"ה לפני בני האדם (דברים ל) את החיים ואת המות את הטוב ואת הרע : ענין רע . מוכר רע להם : לענות בו . להתנהג בו . ענין
 יש לפותרו לשון חזון ודירה ויש לפותרו לשון עיון ומוחטטה וכן לענות בו : נהן אלהים . הניח לפניו : (יד) ורעות רוח . סכר רוח כוונ
 רועיות רוח טל"ג כסוף המעשה בא ליד יכא לב : (טו) מעות . כעוונות . כחיו לה וכל לתקן ומשמת מן שטריה בערב שבת יאכל בשבת
 ורעות ינו פירשו על הכסף כל העוה והוליד ממונו או על ת"ח הפורס הן התורה שהיה ישר ונתחילתו וכתענות : וחסרון לא יוכל להמנות .
 זה שחיסר עצמו מנוהן הכשרים לא יוכל להמנות עוהם בקבול סכרם : (טז) דברתי אני עם לבי . עכשיו שירדתי מנדולתי חנינות
 לבי לאמר מן יאמר עלי שחבא לדי מדהו : אני הנה הגדלתי וגו' : (יז) ואתנה . עכשיו את לבי לדעת את טוב החכמה מהסופה
 ואת טוב ההוללות והסכלות . והוללות שיעמים וסירוף הדעת לשון פרסוכ כונו (ישעיה א) מהול כמים וסכלות שטות : ידעתי .
 עתה שגם החכמה יש בו סכר רוח כי כרוך החכמה אדם סוחר על רוב חכמתו ואינו מתרחק מן האיסור ובא רוב כעס
 להקדוש כרוך הוא אני אמרתי ארבה סוכים ולא אשיח את העם עזרימה וכסף השיבותי אני אמרתי ארבה נשים ולא ישרו
 לבני וברי נכתב עלי (מלכים א יא) נשיו הטו את לבבו וכן הוא אומר שעל רוב חכמתו הוא סוחר ועשה כוה דברים שנאמר
 (משלי ל) נחם הנכר לא יחיל לא יחיל ואוכל : (א) אמרתי אני בלבי . הואיל וכן הוא אהלל ליומן החכמה והעסוק במשנה
 תמיד : אנסכה . לשון מסך יין לשתות כונו (משלי ט) ומסכה יינה עירוב יין כמים לתקו או עירוב כמים בין לקונדיעון . וראה
 בטוב . כוונות אית בטוב : והנה גם הוא הבל . שהרי ראיתי ככוכבה שהרבה הקוללים באים מתוך שחוק . כלשננות מתוך משתה .
 חכמי דור המבול נשעמו מתוך רוב טובה שהפעלה להם : (ב) לשחוק אמרתי מהולל . מעורבת בכבי ואנחה . ור"ש מהה מרה
 זו . טובה עושה הרי טובה תונה : (ג) חרתי בלבי . חזרתי לתור בלבי להתוהך בעולן כמשתה בחכמה ובסכלות ולמשוך ולעדרן
 במשתה היין את בשרי כל סעודת עונג קרויה על שם היין : ולבי נהג בחכמה . אף אם בשרי נמשך ביין לבי נותנלגל בחכמה לחזיק
 בתורה . ולאחוז בסכלות . כדברים הדוניים לי לסכלות שאמרתי עליהם (משלי לז) ואיתחיל ואוכל וכנון לבשת שעטני וכלל הכרם
 שהטטן חשיב עליהם וחזונות העולם נעשיין עליהם וכן הוא אומר (קהלת ז) טוב אשר תאחזו כוה . וגם על שאול שנדמה בעיניו סכלות
 להרוג מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק והיא חזות העוקם וקורא אותה סכלות : (ד) הגדלתי מעשי . בישי גדולתי : (ה) עץ כל

השמש נסוזה הכל : כ וסבותי אני לאיש
 את לבי על כל העמל שעמלתי תהרת
 השמש : כא כי גש אדם שעמלו בחכמה
 וברצת ובכשרון ולאדם שלא עמל בו
 יתנו חלקו נסוזה הכל ורעה רבה : כב כי
 מה הנה לאדם בכל עמלו וברעיון לבו
 שהוא עמל תחת השמש : כג כי כל ימיו
 מבאבים וכעס ענינו גם בלי לה לאשכב
 לבו נסוזה הכל הוא : כד אין טוב באדם
 שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב בעמלו
 נסוזה ראיתי אני כי מיד האלהים היא :
 כה כי מי יאבד ומי יחוש חוץ ממני :

כו כי לאדם ששוב לפניו נתן חכמה
 ורעה ושמהרה ולחוטא נתן ענין לאסוף
 ולכנוס לתת לטוב לפני האלהים נסוזה הכל
 ורעות רוח : ג א לכל זמן ועת לכל
 חפץ תחת השמים : ב עת ללדת ועת
 למות עת לטעם ועת לעקור גטוע : ג עת
 להרוג ועת לרפוא עת לפרוץ ועת לבנות :
 ד עת לבנות ועת לשחוק עת ספור ועת
 רקוד : ה עת להשליך אבנים ועת פנים
 אבנים עת לחבוק ועת לרחוק מחבק :
 ו עת לבקש ועת לאבד עת לשמור ועת
 להשליך : ז עת לקרוע ועת לתפור עת

לחשות

רשי

נסוזה אחד מן הכלים שנכחו בעולם שהחכם יגיע והכסיל יורשו : אמרתי : (כ) וסבותי אני לאיש - שלא ליגע ולעמוד : (כא) כי יש
 אדם - כחשיונו כפשוטו וי' א' בתחומה חכמה כלפי הקב"ה שנאמר בו ('הוקאל א') ועל דמות הכסף דמות כחולה אדם : שעמלו
 בחכמה - שנאמר (יוש' ל'ג) ה' בחכמה יסד חרץ כד' עתות נכעו ולכ' רות שלא עמלו כותן חלקו : גם זה הכל ורעו ורבה -
 וחס כעמו דור של הכל ורבה העת האדם בהרץ כדור החסול : (כב) כימה הוהו' - כי מה עושה הוה אדם בכל עמלו וספרו
 לבו בעמל ודחה הוא עמל ומניח לאחרים : (כג) ענינו - מנכוננו זה אחד מן הכלים הנוראים בעולם : (כד) אין טוב
 באדם - בתמיה שאלו וישתה הוה אדם את כפשוטו כלומר יתן לבו לעשות עשק ולדקק עם המאכל וכחשתה וכן נאמר ליהניקים (רמיה
 כב) חניך הלא אכל ומתה ועשה משפט ולדקק או טוב לו : (כה) כי מי יאכל וגו' - למה לא אשתה כחלקי כחול וכחשתה מי ראוי לאכול
 את יגעיו וזו יספר לבולעם חכמני : הויך כחמו - עכל כדיון עזת הרשעים היא שחופים לצורך האחרים - (כו) כי לאדם שטוב
 לפניו - לפני האלהים כמורה למעלה כי מיד האלהים היא : נתן חכמה ורעה ושמהרה - לכל נסוק סיורה וכחשתה ולשחוק
 כחול וכחשתה וכסות נקיינה ולחוטא נתן ענין - מנהג דחה ללסוף ולכנוס ולתת לטוב לפני האלהים כענין שנאמר (אסתר ח) ותם
 אשת את מרדכי על בית המון : ג' וזה - אחד מן הכלים שנתנו לבריות שהם עושים וחסר כחול : (א) לכל זמן - חלי עושה
 האוסף כהן מהכל כי חס עכשו הוא כדור עזר ורשעה נדקים אלא שעדיין לא הגיע הזמן כי לכל דבר יש זמן קבוע מתי יהיה : לכל חפץ :
 לכל דבר כל הדברים קרובים חננים בלזמן עשה : (ב) עת ללדת - לתשעה חודשים : ועת לבנות - קנס עושה של כל דור וחור -
 עת לטעם - גוי וממלכה : ועת לעקור - עת יבא להעקר : (ג) עת להרוג - אותה שלימה כשנאני יום פקדנה כמו שנאמר
 (ישעיה סו) ואלויתך כחריסורג : ועת לרפא - שרם כענין שנאמר חננים (שם יט) וסנעד ה' ובעת להם ורפאם : עת
 לפרוץ - מות העיר כענין עליה שנאמר (נחמיה א) והמות ירושלים ומפורטות : ועת לבנות - שנאמר (עמוס ט) ויבתי כיתי
 עולם - (ד) עת לבנות - כעשה כחם : ועת לשחוק - לעתיד לפי שנאמר (תהלים קנז) או ימלא אהוקמינו : עת
 ספור - כימי אכל : ועת רקוד - כשתנים וכלות : (ה) עת להשליך אבנים - בחורייסדאל מוסלכיס (איכה ד) תשתככה
 אכני קודש - ועת כנוס - אותם מן הגולה (זכריה ט) והושיעם ה' אלהים כיום הוא כלן עמו כי אכני כור מ' זכרונות על חזונתו - עת
 לחבוק - (ירמיה ג) כי כאשר ידבק האויר וגו' : ועת לרחוק מחבק - (ישעיהו) וריחק' את האדם : (ו) עת לבקש -
 כענין שנאמר (יהוקאל לד) ואת האוכמות חבקם לנאני נדחי ישראל : ועת לאבד - ועת שאבדס נגילה שנאמר (ויקרא כו) ומכדתם
 בנים : עת לשמור - (במדברו) יכרדק' ה' וישמרך קשלתם עזים רגזו : ועת להשליך - (דברים כט) וישליכם אל סין אחרת :
 (ז) עת לקרוע - עלכות בית דוד (מלכים יד) וקאיעלת כחול כענינו : ועת לחפור - (יהוקאל לו) וזיל לאחדים
 בידך ולא יחזיעה לשתי מולכות : עת לחיות - פעמים אדם שנתן ומוקבל מבר שנאמר (ויקרא') וידם אהרן וזכה שתייחד כדיבור
 עמו שנאמר (שם') ודכה' אל אהרן ויין ושכר אל תשת : ועת לדבר - (שמות טו) או יסיר עשה - (שופטים ד) וקח דבורה
 הושע

קהלת ג

לתשובה ועת לדבר : ה עת לאהב ועת
לשנא עת מלקמה ועת שלום : ט מה
יתרון העושה באשר הוא עמל : י ראיתי
את הענין אשר נתן אלהים לבני האדם
לענות בו : יא את הכל עשה ופה בעתו
גם את העולם נתן בלבם מבלי אשר לא
ימצא האדם את המעשה אשר עשה
האלהים מראש ועד סוף : יב ידעתי כי
אין טוב גם כי אסלשמות ולעשות טוב
בחיו : יג וגם כל האדם שיאכל ושתה
וראה טוב בכל עמלו מתת אלהים היא :
יד ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים

הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף ומימי
אין לנגוע והאלהים עשה שיראו מלפניו
טו מה שתיה בכך הוא ואשר להיות
בכך היה והאלהים יבקש את נדודך :
טז ועוד ראיתי תחת השמש מקום
המשפט שמה הרשע ומקום הצדק שמה
הרשע : יז אמרתי אני בלבי את הצדק
ואת הרשע ישפץ האלהים כיעת לכלי
חפץ ועל כל המעשה שם : יח אמרתי
אני בלבי ער דבנה בני האדם לבנם
האלהים ולראות שהם בהמה הנה להם
יש כי מקלה בני האדם ומקרה בהמה

ומקרה

רשי

(הושע ד) קחועמכם דברים : (ח) עת לאהוב . ואהבך . ועת לשנא . שנאתי (שם ט) כל רעתם בגלגל ע"כ שנאתים :
(ט) מה יתרון העושה . מה יתרון של עשה רע ככל שהוא ועלגם הוא עתויבם והכל חכד : (י) הענין . המנהג :
לענות : להתנהג : (יא) ופה בעתו . בעת הטובה יפה הוא לכל חסלוש סכר מעשה הטוב ובעת הרעה רלויה הוא לתלום מעשה
הרע : גם את העולם נתן בלבם וגו' . גם את חכמת העולם אשר נתן בלב הכריות לח נתן הכל בלב כל אחד ואחד חלל זה קלת וזה קלת
כדי שלא יוכל האדם את כל מעשה הקב"ה לדעת אותו ולא ידע את עת פקודתו וכמה יכאל כדי שיתן לב לטוב מידהו ויחזור היום לחי חסד חסות
ולכך בתום כלן העולם חסר לשון העלמה שחס ידע האדם יום מיתתו קרובה לא יכנה בות ולא יטע כרם לכך הוא חומר שהכל יפה עשה בעתו
זה שיא עת למותה דבר יפה הוא שמוך האדם לומר שחא עדין עת מיתתו רחוק וכוונת בות ומוטע כרם וזויה סעכלס מן הכריות :
(יב) ידעתי . עתה הואיל ונעלם עת הפקודה כי אין טוב בכריות כי אם לשמות בחלקן ולעשות הטוב בעיני כוראו כעוד שהול חי :
(יג) וראה טוב . תורה ומצות : (יד) ידעתי כי כל אשר יעשה : הקב"ה המעשה כראשית הוא רחוי להיות לעולם ואין
לשנותו לא בתוספת ולא בגרוע וכשנסתנה האלהים להעשה שיסתנה כדו שיראו מלפניו חוקיטום מרן גבולו כדור אנוש והל"ף פליטו של עולם
והאלהים יעשה שיראו מלפניו שבעת ימים נשתנו הלך חמה כדור המזול לזרוע כמשרם ולסוקע כנזרם כדי שיראו מלפניו חמה תורה לחתור
עשר מעלות בימי חוקיטו וכימי אחו חבו נתקצר היום ונתרבה הלילה היום חותו כדי שלא יהא נסכד כלזה כדי שיראו מלפניו לפיכך אין
טוב לאדם לעסוק חלל כמזותיו ולירא מלפניו : (טו) מה שהיה כבר הוא . מה שהיה מלפניו כבר הוא עשוי וראינונו ח
מענינו ומאחרים שראונו ויס לנו להעיד עליו שראינו שהקב"ה מתקשה את הנרדמים ועקב נרדף עמו ורודף (מלאכי א) ולחס את יעקב
ואת עשונתיו מזרים רודפים את ישראל מזרים טבעו בים וישראל הלכו ביד רמה : ואשר . עתיד להיות עוד בחחרונה הוא דוגמת
מה שכבר היה כאשר כראשונה כן באחרונה אין הקב"ה משנה מדותיו בעולם : והאלהים יבקש את נדודך . ראיתי כרוח הקודש מקום לשבת
מה יתרונו של עשה הרעה כאשר הוא עומל הרי סופו להזתלם : (טז) מקום המושפט וגומר . ראיתי כרוח הקודש מקום לשבת
בגות כידולם שהיתה (ישעיה א) מלאתי משפט שמה ישפטו רשע כונו שנאתי (מייכה ג) ראשית כשואב ישפטו וראיתי פורענותם :
מקום הצדק . שער התוך שהיה מקום חתוך הלכות שניה הרשע שראשו שר סטים רב סרים נרגל שראשו רב מנו ובמובדנר וחילותיו ודען
את ישראל כסורים קשים ומשפטי מות : שמה הרשע . ענינו למעלה לומר שהוא סם דבר כונו הרשע (וייה ראוי לינקד כסנו"ל הרי"ם)
ללא לפי שהוא סוף פסוק נהפך לינקד קת"ן גדול וא"פ שבכל מקום לא מוצגו לו עוד שמתהפך כאתנחתא וסוף פסוק : (יז) אמרתי אני
בלבי וגו' . לפיכך אני חומר את הכל סוקט הקב"ה לאחור ויין וא"פ שעת עכס הדבר סימו לכל חלשעתו כי שעה יש לכל חפץ חף לפורענות
ולפקודת הדין יש עת מתי יבא : ועל כל המעשה . שעה האדם שסישפטהו כבא עת הפקודה . סם בחיותו העת ניתן וזון לכל המעשה
להשפט עליו חכמא חושרי מלי וחי דרוסאכנא : (יח) אמרתי אני בלבי : בדמותי זאת . על דבריה בני האדם . שאלו
להם מדת נאות לנאוג שררה ורמנות בקטנים מכם : לברם . (ס' חלנררים) הקב"ה לזויעים שאין שררותם כלום . ולהרותם שסם וזן
כשרים והעלמים : בהמה המה להם . כאשר היו נחמיה כהנה לעמים : (יט) כי מקרה בני האדם וגומר . הוא טעם ודבר

חשר

אמורה אחר להם במות זה בן מות זה
 ורות אחר לכל ומותר האדם מן הבהמה
 אין כי הכל הבל : כ הכל הולך אל מקום
 אחר הכל היה מן העפר והכל שב אל
 העפר : כא מי יודע רוח בני האדם העלה
 היא למענה ורוח הבהמה הירדת היא
 למטה לארץ : כב וראיתי כי אין טוב
 מאשר ישמח האדם במעשיו כיהוא חלקו
 כי מי יביאנו לראות במה שיהיה אחריו :
 ד א ושבתי אני ואראה את כל
 העשקים אשר נעשים תחת השמש
 והנה דמעת העשקים ואין להם מענה
 ומיד עשקיהם בה ואין להם מנתם :
 ב ושבתי אני את המותים שבבר מתו מן

המיתים אשר המה חיים עדנה : ג וטוב
 משניהם את אשר-עדן לא היה אשר לא-
 ראיה את המעשה הקע אשר נעשה
 תחת השמש : ד וראיתי אני את כל
 עמל ואת כל-כשרון המעשה כי היא קנאת
 איש מקנהו נס-זה הבל ורעות רוח :
 ה הכסיל חבק את-ידיו ואכל את-בשרו
 ו טוב מלא בהנחת ממלא חפנים עמל
 ורעות רוח : ז ושבתי אני ואראה הבל
 תחת השמש : ח יש אחר ואין שני נם
 בן ואת אין-לו ואין קץ לכל-עמלו נס-ח
 עינוקיו עיניו לא-תשבץ עשר ולמי אני
 עמל ומחסר את-נפשו ממוכה נס-זה הבל
 ויגנו רע הוא : ט טובים השנים מן-
 האחד

רש"י

אשר נתן הק"ה צדקה ופגע לכמה ויש מקרה ופגע לכמה ויש מקרה ופגע לכמה
 הבהמה אין : וזרנו והלמתו של אדם יותר מן הבהמה אינו כראוי נשמת כי הכל נספך להיות הכל לשום אל העפר : (כא) מי
 יודע - כמו (יואל ב) מי יודע טוב מי הוא אשר מבין ונתן לבס סרוח פני אדם היא העולה למעלה ועומדת כדן ורוח הבהמה היא
 הורדת למטה לארץ ואין לה ליתן דין וחשבון וכדן שלא להסתכן כבהמה שאינה מקפדת על מעשיה : (כב) וראיתי - ככל אלה :
 כי אין טוב - לאדם : מאשר ישמח במעשיו - בניע כפיו ושום ויאלץ ולא להרחיק כשאלו נכסו לחמוד להתעשר להתרבות
 לא לו : כיהוא חלקו - בניע כפיו הוא החלק הניתן לו מעשיו וכוונתו : כי מי יביאנו - לראות לאחר מות כמה שיהיה לכבודו אם ילחמו
 נס הם כעושר שחסף הוא והניח להם אולא ילחמו : (א) ושבתי אני ואראה - כרוח הקדש : את כל העשוקים - בעצמם
 עשוקים בנייהם בנייהם אשר נעשים : התחת השמש - תחת חליפה של התורה : והנה דמעת העשוקים - כוכים על נכסותם
 העשוקות כיד מלאכי נשמת ואכזרים וכן הוא אומר (ההלים פד) עובדים פעמק הבכא ועינין נשיתוכו אלו יורדי ניהסוף וקראוהו כן
 נדרש בספרי : ומיד עושקיהם בה : עושקיהם נכרימים ותוקפים אותם ככח : (ב) שכבר ברתו - עד שלא שלט בהם יצר הרע
 הזה לדחות מן הק"ה כגון אבות הראשונים שלא נענה משה אלא בל ידעם וכגון דוד אבי שלא נענתי אבי ככ"ד רמות עד שאמרתי (ד"ה
 ב) וזכה לחסדי דוד צדק : (ג) עדו : ענין : אשר לאראה את המעשרת - ראיתי כי יודעם קבלת אלו תתק"ע דורות
 שקומטו להכחיות ולא נכדאו : (ד) וראיה אני את כל עש - בן העבורות שקן עמל בנייה הק"ה : וזה כל כשרון המעשה
 שאינו לשם שמים אלא לקנאה ולעושר שגורעו שגורעו הכל : כי הוא קנאה איש - אשר הוא קנאת ליש ורעהו : (ה) הכסיל - הרע
 חוכך את ידיו וחינו געו וחינו חוכל אלא מן הנול : ואוכל את כשרו - ליום הדן שרוח לדיקים ככבוד והוא נידון כן נדרש בספרי :
 (ו) טוב מלא בהנחת - להיות קונה נכסים מעשיו וניגונו שאל בהן נחת רוח לו ברו : ממלא חפנים - נכסים הרבה בעבודה
 שהיא עמל ונכבות רוח לפני היותו : (ז) החת השביש - שנותחת השמים - יש אחר ואין שני - יש לך אדם שנוטה
 דבריו כחיו : גם בן ואת אין לו - אסת"ה הוא חינו קונה לו תלמוד שהוא כבן אלא חכר שהוא כחם - ואם רוחו הוא אינו נושא אדם להיש
 ללכאז לעוד וללוד כן - ואם סוחר הוא חינו קונה לו סוחרים וינה לרדף יודי : ואין קץ לכל עמלו - יגע בנייה ואם סוחר הוא עמל
 בתקוותו : גם עינו לא תשבץ עושר - לא יא שפגעו עושר מורה שרבה מורה למה אדם עת למידו - ולענין העומק רודף עמיד
 אחר העומק : ולמי אני עמל - מחדש שחיי עמידת תלמודו ואינו נושא אדם ללוד כנים : (ט) טובים השנים : לכל דבר מן
 האחד לפיכך יקבלו אדם חכר ויש אדם אשר יש להם יותר רוח בעולם הרבה תלככה נעשית בשנים שאין היחיד עמל בה לבדו :

האחד אשר ישלהם שבר טום בעמקם :
 כי אם יפלו האחד יקום את חברו
 ואילו האחר שיפל ואין שני קהקימו :
 יא גם אם ישכבו שנים והם להם ולאחד
 איד יתם : יב ואם יתקפו האחד השנים
 יעמדו נגדו והחוטא המושלש לא במהרה
 יתקן : יג טוב ילד מסכן ותכם ממנו וכן
 ובטיל אשר לא ידע להתהר עוד : יד כי
 מבית הסורים יצא למלך פי גם במלכותו
 נולד קש : טו ראיתי את כל החיים
 המהלכים תחת השמש עם הילד השני
 אשר יעמד תחתיו : טז אין קץ לכל

היגם לכל אשר היה לפניהם גם האחרונים
 לא ישמחו בו כי נסוה הכל ורעיון רוח
 יז שמור רגליך כאשר תלך אל דברי
 האלהים וקרוב לשמני מתת הכסילים וכן
 כי אינם יודעים לעשות רע : ח א אל
 תבלה על פך ולבך אל ימהר להוציא
 דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים
 ואמה על הארץ על כן יהיו דברך מעשים :
 ט ב כי בא החלום ברוב ענין וקול כסיר ברב
 דברים : יג כאשר תדר גדר לאלהים אל
 תאחר לשלמו כי אין הפץ בכסילים את
 אשר תדר שלם : ד טוב אשר לא תדר

משתדור

רשי

(י) כי אם יפלו - כעמקו - ולענין המטה אם תקפה עליו מטה שלו חבירו מחזירה לו או אם יכשול וקדק את אשר מעמק
 רכובת חבירו ומצידו על חמק : ואילו י וורו : (יא) והם להם - כעמקו ולענין זכר ונקבה מתחמקים זה מזה ומולדים
 (יב) ואם יתקפו האחד - אם כולו למטיס עליו ולקפו חם אלוים ה' יעמדו לנגדו וכ"ש אם נ' הסוחרים המושלש לא במהרה יתקן
 ד"ח יתקפו ח' חוכמו וכן כנו שוכחין תורה פוסקת מורעו וכן הוא חומר (ישעיה בט) לא ייוטו מוכן וחכי ורעיון חכמו ורעיון
 חוט המושלש מתקדח וכמנהגו וכדרך חרף לז' כמנהגו הוא חוט - כפינים חזרים נדרים כדורם וס' אחד וזין שניו חבל אין סדר כל המהירות
 הללו מתיישב עליהם : (יג) טוב ילד מסכן וחכם - זה ילד טוב ולמה נקרא ילד שאינו כח כלם עד י"ג שנה : מסכן - שהין
 הסורים שומעים לו כמו לילי'ר : חכם - שמעיל את האדם לדרך טובה : במלך וכן וכסיל - יצא יצא שלט על כל הארץ וכן
 שמשנה שגולד הולך הוא נעון כו' זמאמר (בראשית) לפתח חטאת רוכן : ובטיל - שנתעור כדרך רעיון נדרים כמדרש : אשר לא
 ידע להתהר עוד - שהרי הוקן ולינו מקבל מוכסה : (יד) כי מבית הסורים יצא למלך - מתקום המופת ושרתון כדמדת
 ויבא ופירי : כי גם במלכותו - ממתן כלום נולד הרש המסכן הסוב מתנווכא מתוך טהרה ולא מתוך טפיפת הרחם כך דרשונו כדורש
 ד"ח כי טוב ילד מסכן ובומר כעמקו - אשר לא ידע להזהר עוד שכר הוקן כהשעו וכסילותו - כי מבית הסורים יצא למלך כי ילד המסכן
 שופו שיאמרו עליו שילא למלך מתוך עניו ומכית אסוריו שהרי סוף של הסורים נקוד רפיו ודרי הוא כונו האסורים (ס"א) כמו ישעיה (ז)
 (לא יל' גם ערבי כונו יאהל) שכן מנינו כיסף שחך מתוך יבית בית האסורים - וכן דוד (שמואל ב') חני לקחתיו חן הטה נחמד
 הלן : כי גם במלכותו נולד קש - כי כשר והגון הוא שמתוך כי גם במלכותו הוא נהנה ממנהג השררה ומקשין עצמו אלל החכמים כמות
 הרשים - וכן (איוב יא) עיר פרא אדם יולד שהפך וישענה לו עמה ספי' כעיר פרא וישענה חדם : נולד - כשגולדן הוה הוא :
 (טו) ראיתי את כל החיים וגו' - מנאצי כמדרש הספר הזה זה דור המבול שנאמר בהם (בראשיתו) מכלהתי : עם הילד השני
 אשר יקיים תחת חוטו הדור שהם כנו : (טז) אין קץ לכל היגם - פ"ס ורכים היו יחד מדחי כמו שאלתי (איוב כא) ויגם
 כן לפנייהם אזה מתעברת ויולדת לשלש ימים ישלמו כחן עזיניהם : לכל אשר היה לפנייהם - אין קץ לכל טוב שהיה לפנייהם והכל אחד
 וברגש שוליותו : גם האחרונים - דור הפלגה : לא ישמחו - גם הם כמסובבנות כיום : כינס זה - סיפוי של הכל והענין הוא
 כאשר חדם מהלך אחרי יצוי : (יז) שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים - היחך תלך אל בית אלוהה נדכת שלמים היא
 הטוב : ושמר - עמך שלא תנטך לילך בהכאת משנות ואמית : וקרוב - הו' לשמוע דברי הקב"ה והוא טוב וקרוב ליה"ש : בלתי
 חכסילים וכן - שיתטל ויכיל קרבן : כי אינם יודעים לעשות רע - אין חכסיל מוכן הוא עושה רע לעמו : (א) להוציא דבר
 לפני האלהים - לדבר קשה כלפי מיעלה : כי הוא בשמים ואמה על הארץ - ואמילו חלש מלמעלה וזכור תלמטה חיות חלש על הגור
 וכל שכן נבור למעלה ותל' למטה : (ב) כי בא החלום ברוב ענין - כי דרך החלום לכוז כחוב ההיחוס חלום מעיין וזהו הי' שים
 ודרך קול כשיל לכוז הי' כדברים כי בהיותו דברים מניח קול על כסילות ממוכי לח' יחלל פשעלך חני חומר יכיו דברך מעשים :
 (ג) אין חפץ בכסילים - אין חפץ לפני הקב"ה בדרשעים הנדרים וזין עטלים : אל

משתדור וקא תשלם : ה אלדחתן את-
 פיה לחטיא את-בשרך ואל תאמה לפני
 המלאך כי שונה היא לפה יקצף האלהים
 על-קולך וחבל את-מעשה ידך : ו כי
 ברב תלמות וחקלים ודברים הרבה כי
 את-האלהים ירא : ז אסדעשק רש וגול
 משש וצדק תראה במדנה אל-תחמה על-
 ההפץ כי גבת מעל גבה שמר וגבהים
 עליהם : ח ויתרון ארץ בכל הוא היא

מלך לשדה נעבד : ט אהב כסף לאישבע
 כסף ומי-אהב בהמון לא תבואה נס-זה
 הכל : י ברבות הטובה רבו אוכליה ומה-
 פשרון לבגליה כי אסדראות קרי ראית עיניו :
 יא מתוקה שנת העבד אס-מעט ואס-
 הרבה יאכל והשבע לעשיר איננו מניח לו
 לישון : יב גש רעה הולך ראיתי תחת
 השמש עשר שמור לבגליו לרקתו :
 יג ואבד העשר ההוא בגנן רע והוליד

בן

רש"י

(ה) אל תהואת פיה - כנדר - לחטיא את בשרך - שיפקוד העין על כנין : ואל תאמר לפני המלאך -
 שיהיה הכל לתוכי - דקה שפסדת כרכוס : כי שונה היא - כעגלה שפסדתה כסורה - הייתי שיהיה
 יכולת כידו ליתן : וחבל את מעשה ידך - מלות שזנו בדרך מעשית כפר חכמים כן נדרש במדרש : ער
 קולך - כשכחוקך : (ו) כי כרוב חלומות וגו' - אשר פלמתי שיתרוך חלומות וכתיב הכל ודברים הרבה למרום מלת הקוס :
 כי את האלהים ירא - הרי פיתמתי כספן אלל אל תשחצוהו החלומות חלל את הלהים ירא : (ז) אם עשק רש וגול משפט וצדק
 וגומר - אס תראה שמדינה שס עושקים את הרשעים וגולים את המשפט ואת הנדק : אל תחמה - על חפנו של מקום כשכח עליהם
 רעה : כי גבות מעל גבות שומר - ורואה את מעשיהם וגבוייהם עליהם העושים על חיותו של מקום וידם תקיפה ליפרע מהם : וגול
 משפט - גול של משפט לפי שהיא דבוק הוא קוד גול פתח קטן שס לא היה דבוק היה קוד גול קטן - ענין אחר אס תראה שס עושקים
 רשעים וגולים משפט וראו : חתה נדק כל לעיר שקק - המצוי להם שיהיה דבוק היה קוד גול קטן - ענין אחר אס תראה שס עושקים
 חטו : כי גבות מעל גבות שומר - מתנין עד אס תחלל שחצו : וכבוהים - יש לו עליהם ליתיע מהם כסא עת פקודתם כמו (איוב
 יד) : ולא תשמור על חטאתי (ישעיה כו) אומר חמונים (בראשית לו) שמר את הדבר : (ח) ויתרון ארץ בכל הוא - ויתרם
 של יוצרי הארץ שס מתגאס ומפעמים למקום : בכל היא - ככל דבר הוא עושה שלימותו ליפרע ואפילו ע' יתושיך כדרך שעה לטיטוס :
 מלך לשדה נעבד - הקק"ה שעה פועל לניון לתכע עלבונה מתחריבה ולשס שיהיה לכונה : (ט) אוהב כסף לא ישבע כסף -
 אוהב מנות לא ישבע מהם : ומי אוהב בהמון - מנות רבות : לא תבואה - ואין באחד מהם מנוה מקוימת וכדור כגון כנין בית
 המקדש וביית הכנסת וספר תורה נלה : גם ויהבל - כן נדרשים שני מקראות הללו במדרש ועוד פנים אחרים הגונים אך זה הקדמתי
 לפי הוא מענין ומבויס עליהם שמתן הכתוב יחד - ד"א ויתרון ארץ בכל היא - סכר עבודת האדמה משוכ הוא על הכל שאפילו הוא
 מלך נרין הוא להיות נעבד לעדה חס עשיתו הפרק פירוט יש לו מה יאכל ולחיות כרעה : אוהב כסף לא ישבע כסף - לא יאכל כסף -
 ומי אוהב בהמון - כממון - לא תבואה - שאינו אוסף לו פירות גס זה הכל - ד"א ויתרון ארץ בכל היא - סכרן של ישראל ככל דברי
 תורה הוא בין שוקרא בין במשנה בין בגמרא - מלך לשדה נעבד - מלך כמקראות עובדי נרין להיות נעבד לכעל נמרא שהוא מסדר
 לפניו הוראות חיסור וביתר טומאה וטהרה ודינין - אוהב כסף - אוהב תורה אינו שבע בה - והאוהב בהמון - תורה - לא תבואה -
 שס לי מקראות שעה ואין ליה מרא מה הנאה יש לו - כל אלו כניקרא רכה : (י) מרבות הטובה - כשישראל מטיבן מעשיהם : רבו
 אוכליה - מתן עבר המנות : ומה כשרת לבגליה - לקק"ה הכל הטבת מעשיהם : כי אם ראות עיניו - שרוח שס כמפיה לו
 ונתן רוח לפניו אחר ובעגה רכונותו וכן לענין הקרבות - ברבות הטובה רבו אוכליה - שמתחיים נדבות הרבה רכונה כניס אוכליה -
 ומה כשרת לבגליה - לפני הקס"ה - כי אם ראות עיניו - שאמר ובעגה רכונותו : (יא) מתוקה שנת העובד - עובד האדמה
 יתן וצדקה שנתו עלין בין הוא אוכל מעט וכין הוא אוכל הרבה : כ"כר הוא נלכך - והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון - וסוכע
 ככספים של עשה ככל פירקטות אות הרבה אינו מניח לו לישון כל הלילה מהרהר ככין - ד"א מתוקה שנת העובד - את האלהים - חס
 קטע - ימע שניו מה הרבה ימי מניו יאכל שכרו המועט כמרובה - מהה פירנסת ישראל מ' שנה ושקאל הכתיב פירנסם עשר שנים ושקל
 הכתיב ומה שנה (החלים צט) מה ויתרון ככסמו ושקאל בקורא שמו וגו' כך נדרש כתיב ומה : והשבע לעשיר - בעל שחויבת
 אינו מניח לו לישון - הקק"ה שחמר (שיר ו) דוכב שפתי ישינים כל תלמיק חכס שאומרים דבר שמוצה מפיו שפתותיו דוכבות נקבר :
 (יב) עושר שמור לבעל ולרעהו - כעגרו של קרח שעל ידיו כתיב ומה וירד לשחול : (יג) ואין בירו מאומה - חף וכית חכתי
 ומאמה

ו א יש רעה אשר ראיתי תחת השמש
 ורבה היא על האדם : ב איש אשר יתן
 לו האלהים עשר ונכסים וכבוד ואיגלוהו
 לנפשו מכל אשר יתאוה ולא ישיגו
 האלהים לאכל ממנו כי איש ינכרו יאכלנו
 זה הכל וחלי רע הוא : ג אם יוליד איש
 מאה ושנים רבות יחיה ורבו שיהיו ימי
 שניו ונפשו לא תשבע מן הטובה ונכס
 קבורה לא יתה לו אמרתי טוב ממנו
 הנפל : ד כי בהכל בא ובחשך ילך
 ובחשך שמו יכסה : ה נס שמש לא
 ראה ולא ידע נחת לזה מזה : ו ואלו היה
 אלף שנים פגמים וטובה לא ראה הלא
 אל מקום אחד הכל הולך : ז כל יעמל
 האדם לפיהו ונס הנפש לא תמלא :

כי

רשי

(יד) ומאומה לא ישא בעמלו - כפינות לא יסא כדו שום וזת נדקו שגס כמותו כחיו כל עוסת שכל אותו החזון כל
 (טו) וחליו - כחוחוליו וכו' ויתרה כמו י' של (ה' ה' ה' קר) חיו יער : (יו) לאכול ולשהות ולראות טובה
 לעמוק סתור סהיל לקח טוב וחליקסן הו' דס חלא בחלק הכי' לו יטעה כי הוא חלקי : (יא) והשליטו לאכל ממנו - בחיו
 ולישאת את חלקו - כמותו וכלו לעמוק סתור וכתנות כחיו כדי שיקבל סכר : (יב) כי לא הרבה - שחן חורג ימים בע' הו'
 וזכר את ימי חייו - כי טעם הס ולא הרבה ולמה יטרה לחסוף הו' יטרה כדבר העושה לו לעולם הבא בחיו : כי האלהים מענה ונומר
 חק' העדות קבוע לו לעולם : בשמחה לבו - שזנה לעשות טוב בחיו וראיתי כמדדס זה חלנה שדדדך חת יס' חל לעלות לשל
 כרגלים וכדרך שזנה חותן לשנה זו לחי' מעלה חותה לשנה האחרת כדי לפרסם הדבר ולהרזים לעיני יסו חתוכ ובעל חיו הוא מעור
 וזו וחותר חיו שחפרס הוא סוף החקר הוא כי השנים חונס כמות' לבו זה חלקה סקבע לו חק' העדות ככתוב והעיד עליו (שמואל א' א)
 ובעל חיו הוא חזק מענה : לקח סתור חסון לכך חזק מעניו סס דבר כמו (איוב רב) כי חיו מענה כפי שלשת האנשים : בשמחה לבו
 סזיה שחה כרגל : (א) ורבה היא על האדם - כהרבה כני חסד היא סוגת : (ב) עושר ונכסים - לפי שטו כחשניו :
 וראי ישליטנו האלהים לאכול ממנו - סיחא שחה חלקו לחנול קורת רוח בעשרו כי שחף לצדק ולהרבות הון כענין שחמו
 (חבקוק ב) והיא ימות ולא ישבע ונס לא ישליטנו לעשות נדקו לחסול היננס לעתיד וליש ככר יטול חותן חיון וישע סו נדק ויהנה מענו :
 ומדדס חוגה כדכריתורה - עושר ונכסים וכבוד - מקרא חסנה וחגדה : לא ישליטנו סלחוכה לגמול ונתן כך חין חסנה
 חחונס דכר חוליה : כי איש נכרו יאכלנו - זה סכל חגורה : (ג) אם יוליד איש מאה - בניס : ורב שיהיו ימי שניו
 (ירם חן וכל טוב ימי עניו) סלו - ונס לצון די די לכל טובה : ובשעון אר רשבע - חחותה סטוכה סלנו שחה כחלן להתקרר חו
 כזה סלנו - ונס קבורה לא יתה לו - פנינים סכרד וכלס סחכלים חותו וכל הדברים חלנו נחנולו לחחלס סחוליד בניס הרבה
 חחונס חרבה וזה חחונס סל חחיון וכל חחונס חחיון וכלס חכלו : טוב כמנו הנפל - סל חסה כי סכל סכל חל חלן
 ולא יחטוכה ולא נחונה סל חן לו לסעטר : (ד) ואלו היה אלף שנים - חס חס חלפס סכר חחיתרון לו חחול וסוכה סל חרה סל
 סיו לזכר חסר כסחי חנינים : (ז) כל יעמל האדם - כסכל סיו חול סיהס ויחכל בעולם חו ורבה זה חל סנה חחיו : ונס
 הנפש לא תמלא - כעשה כלומר חס חלנו חחיו לא חחנה סחחוקמועשת כמו (שמואל טו) תעלמו נשפי לכן סגנת חחוס
 וחחיו

ת כי מהיותר לחכם מן הכסיל מרה ז א טוב שם משמן טוב ויום המורת
 לנגי יודע להלך נגד החיים : ט טוב מיום הנולדו : ב טוב ללכת אל-
 מראה עינים מהלך נפש נסוזה הכל ורעות-
 רוח : י מה שהיה כבר נקרא שמו ונדע
 אשר-תוא אדם ולא יוכל לדון עם
 שהתקף ממנו : יא כי יש דברים הרבה
 מרבים הכל מהיותר לאדם : יב כי מי-
 יודע מרה טוב לאדם בחיים מספר ימי-
 חי הכל ויעשם בצל אשר מיינד לאדם
 מרה יהיה אחריו תחת השמש :

ג טוב כעס משחוק פי ברע פנים ייטב
 לב : ד לב חכמים בבית אבל ולב כסילים
 בבית שמחה : ה טוב לשמך נערת חכם
 מאיש שמע שיר כסילים : ו כי נקור
 הסירים תחת השיר בן שהק הכסיל גס-זה
 הכל : ז כי העשק יהולל חכם ויאבד את-
 לב

רשי

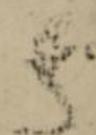
ואמר שכן הוא ויתר לו באמתו ונשאל היה כסיל : (ח) טעם לענין חסרון תועה עשיר שאין לו קורת רוח גם הוא יודע להלך כדרך חכם
 בחיים - ד"ה גם הנפש לא תחלה לעולם הכא שררה לא עשה מעשים טובים כחיו : (ט) טוב מראה עינים מהלך נפש - טוב היה וכושר
 לזה לראות עושרו למראה עיניו ומחלה ומטה הולך כנפש - דבר אחר טוב מראה עינים מהלך נפש טוב היה לזה והוכשר ללכת אחר
 עיניו לבחול ולעשוק ויהלך כפשוטו שלא יתן גם היקף נפשו עלך כשימות : גם זה הברר - הוא היתן לרשעים : (י) מה שרירה
 כבר נקרא שמו - תשיבות ונדולה זהו לאו כחיו - כבר נקרא שמו כלומר כבר היה ועבר כבר יצא לו שם כשרה ועתה חלף ונדע
 שהוא חכם ולא חל וסוף סוף ולא יוכל לדון עם מלאך המות הוא תקף עמו : (יא) כי יש דברים הרבה - שנתעסק הן בחיו
 כשחוק החלמים קופים ופילים וחיות הכל הרבולו ומה יותר לו חסות : (יב) כי מי יודע - כי מי אשר יודע מעשים טובים ומה
 לאדם לעשות בחיו מהו טובים לו לעולם הארוך : מספר ימי חי הברר - מה מעט מספר : ויעשם - לאותם מעשים כענה
 קופעת שהיה חי והיה וכן קר כלל יוקף העבר וחק עליו שאמר טעמו ככל שם ולא פירש אם כל קול שם קפועים כבר
 פירש דוד הכי (תהלים קמד) ימי כלל עובר זהו כלל של צוף הפורח כך נדרש במדרש : כי מי יגיד לאדם - כמה יתקיים הן שקבץ
 מיושק לכניו אחריות תחת השמש : (א) טוב שם משמן טוב - יפה לאדם שם טוב משמן טוב - וכיום המות טוב השם מיום הנולדו לכך
 הוקם שם טוב לשון יותר חסר וחקן מהשם חתה יתן לתינוקות מים והוא צף ועולה ויכיר הכל שאר חסדן אתה טותן לתוכן מים והם כולעו
 טוב שם חסדן טוב שם טוב יורד לטובה שאמר (ההרים קלב) כשמן הטוב היורד על הזקן שם טוב עולה למעלה שנאמר (בראשית יב)
 יאנדלך שון - שון טוב לשמה וסם טוב לעולם שאמר (ההרים עב) יהי שמו לעולם - שון טוב הולך חקיתון לטרקלן ולא יותר וסם
 טוב לבק העולם אחר רכיה וכו' שיוון ענינו כענין טוב נכנסו למקום החיים ונחלו שרופים וסם נדב ואפיהו שנתחמו בשון כמשה
 יולדו כענין שם טוב שנכנסו למקום החיתה ונחלו חיים תננה ומחלה ועודיה שינחו מכהן האש : ויוב רבנות מיום הנולדו - מולדה
 מרים חיו הכל יודעין מה היה מתם נסתלקה הבה וכן אחרן בעמוד ענן וכן נשמה כענן : (ב) טוב ללכת אל ביה אבל - עודה
 הוכיח בחיים ובמותים : מלכה אל ביה משתרה - שהיא עולה אליה נהגת חלל בחיים : באשר הוא סוף כל האדם - נשכיל
 מהכלל הוא סוף כל האדם טובו על כל אדם ליה לדין לסיכר חקיתון חל לבו כל מה שנגזר חסד עם התת חנטרן חני שינחולו כמותי
 דידל דלוגיה דישען שינחוליה דישען ספרוגיה דילוגיה ליגיה - ד"ה כאשר הוא סוף כל האדם שהחיתה היא סוף כל ימי האדם ואם לא
 עכשיו צילל לו חסד לא יגזר לו עזר חלל ביה חסדה וינחולו חללך ינחול לו חסד לא ינחול לו עזר : (ג) טוב כעס משחוק - מי
 נדן וסם חטן : והתי יהו אר-לבו - הדבר הוא שאם לא עכשיו ינחול לו חסד לא ינחול לו עזר : (ג) טוב כעס משחוק - מי
 שרופת חדת הן חתרו חל יעטר טוב היה ללם לדור הכולל חס הרהס הק"ה פנים וועיות על עבירות סכיד משחוק שחוק עינים
 שאילו הרהס לים קימעה רוב כמים היו חסדים למוט - טוב היה לדונתו חס עלכו חכיו על כל יתרה שהיה עושה משחוק שהרהס לו
 וחסך הרוב עליו : ייטב לב - יפוך לב האדם להטיב דרכיו : (ד) לב חכמים בבית אבל - נחשבתם על יוסף איתיה : ורר
 כסילים בבית ענוה - תן חרדים עינים היותה ולבם טיה כחולם : (ו) כי כאל הסירים - עלי קונים אשפי"ש כלעז : הרה
 הסיר - תחת סיה נחמת הכבוד על הערת תורה וסם עק קאים לתוכה אחר רכיה וכו' שכן לוי כל קיסיה - כד חינון דלקין לית קליהן חויל
 כרם הין סרייתת קליהן חויל לוייתר חף חנון חסיה חודיעים חף חנון ען הענים ויש אורך כנוחף חכילים מרבים דברים לוייתר גם אם
 יין האמים : גם זה הברר - ויחל הוא אחר הק"ה לביית להית ינעים ומקתרים כהם : (ז) כי העושק יהולל חכם
 נשאכיל ט ט (י) (י) (י)

לב מתנה: ח טוב אחרית דבר מראשיתו
 טוב ארך-רוח מנקה רוח: ט אל-תבהל
 דריחה לבגיס כי פגם בתיק בסילים וינח:
 אל-תאמר מזה הנה שהימים הראשונים
 היו טובים מאלה כי לא מהכמה שאלת
 על-זה: יא טובה חכמה עס-נחלה ויחזר
 לראי השמש: יב כי בצל החכמה בצל
 הכסף ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה:
 יג ראה את-מעשה האלהים כי מי יוכל
 לתקן את אשר עותו: יד ביום טובה הנה
 בטוב וביום רעה ראה גם את-זה לעמת-

גם

רשי

עשה כסיל מקנת את החכם וערכב דעתו וגם הוא כסל דתן ואכירס קנתו את משה לומר (שמות ה) יראה עליכם ישפט וגו' וערכב
 ואלו את לבו וגו' או עסקיד כנגד הק"ה ואלו (שם ה) וכלל את הללית את עוף ויגנס בדבר שהיכו עתה תראה ולא תראה בחלשות
 ל"ח חלבים: לב מתנה: לב חכמה שהיא עתה לחדש שנאמר (משלי ב) כי' יתן חכמה: עושק: לפון ריבוק שורין יס פנים
 אחרים אך עשרדין המקראות וו מו וזי בחיבור בראש המקרא מוכיח שמחבר המקרא שלפניו: (ח) טוב אחרית דבר מראשיתו:
 כמסעו בראשית הדבר הן אנו יודעים מה יבא בסופו אבל כשאחרית טוב נגזר בטובה: דבר חסר טוב אחרית דבר מראשיתו כוונת פסוק
 מראשיתו טוב שנתכווננו לטובה כשהתחילו כורסי מחיר היו קאים ודריש בוניה מלתא בלטיע כן אכונה כמזרס קאלת: ארך רוח:
 המאריך רגו ולין מהרה לריב: (ט) אל הבהל: אל תמהר: (י) אל תאמר מזה הנה שהימים וגומר: חל תתמה על
 הטובה שהיא כלה על הצדיקים הראשונים כדור הודבר ודורו של יוסע ודורו של דוד: כי לא מהכמה שאלת: סהכל לפי זכות המזרות:
 (יא) טובה חכמה וגו': חכמתם עמדת להם עם נחלת זכות אבות כי טובה היא החכמה: ויותר לראוי שמש: יתרון הוא
 החכמה לכל הכריות: רואי השמש: הן כל הכריות כדתן כדור מרחי החמה: אסור חף כמותן לא נתכוון זה חל כמי שהתנה רובם
 אותו: (יב) כי בצל החכמה בצל הכסף: כל מי שיטוב כלל החכמה ישט כלל הכסף שהחכמה גורמת לעושר סיכא: ויתרון דעת
 החכמה תחיה בעליה: ועוד החכמה יתירה על הכסף שהחכמה תחיה בעליה: (יג) האהאת מעשה האלהים: היחך הוא
 מתוקן הכל לפי הפעולה של חכם נן עדו לצדיקים ונהינם לרשעים ראה לך בחיזה תדבק: כי מי יוכל להקן: לאחר מיתת הלבד אשר
 עותו כתיבו: (יד) ביום טובה הוא בטוב: ביום שיש בידך לעשות טובה היה בעושי הטובה: וביום העה ראיה: כשתבוא
 הרעה על הרשעים אתה תהיה מן הרואים שנחור (ישעיה מג) ואלו ואלו כפגרי האנשים וגו' ולא פהיה מן הגדלים והיו דור הן לכל אשר:
 גם אתה לעמת זה: הטובה וסכר מעולתא לעמת הרעה וסכר מעולתא: אשר לא ימצא האדם אחריו אמוסה:
 להרהר אחריו של הק"ה: (טו) יש צדיק אוכר בצדקו: חף ע"ת עזאל אוכר עזדנו עומד כדקו מעשה ביוסף הן פתחם כסין
 שעליו לו כוח: כרגלו קרלו לרופא לתוקן רגלו למר לו סאתה מניע לחוט השערה הודיעני וכן עשה קח לחוניה בטחור לו בני עד כאן
 היית חייב לעולם כי מחלן הן אתה חייב לטפל בו שחן כן עומד לחבר מן החי חסין: (טז) אל תהי צרוק הרבה: כשחל
 שדיות להיות צדיק וריחם על הרשעים: ואל החכם יותר: לדון ק' ושל טעות ומה על כפס חמת חקרה תורה הכת עגלה ערופה וכו':
 (יז) אל הרשיע הרבה: למילו רשעת ועט אל תוסף להרשיע: למה תמות בלא עתך: כשול עזאר (ד"ח אא) ועת
 שול כמעולת זר מעל כנס פיר הכהנים וסעולתך: (יח) טוב אשר תאהו בזה וגו': חתו כדקו וכרטי אל חמר לך כנסית החק
 עבר שהו דותה לך לרשע כגון שאמר שמואל לשולל חל יקל לעינין לפקק בו: יצא את כולם: ודו סמוס יקיים הצדיק ורשע קאלתו:
 (יט) החכמה תעזו לתבם: לפי שאמר אל מרשע הרבה הם רשעת מעט אל תוסף עליו: אלף פשט כמעין ותהי תורה על הקטת
 אחר החכמה תעזו לחכם שהיא יעזנו לשום כמסוכה: כמעשה שלומים: מנינו כיאצונו שהיז עליו כקטוב (מקלים כבג) וקמות
 לא היה לפניו חק וגו' הרי עזרם לו כשתרשעם כמעשיעו כו לו מעשה פלנים שהרשיעו ולא שכונתכם: אשר היו בעיר: כידוליס
 דחכמם אטא חזיה ואלו אחריו עות וסודע חמנה לחזק מנסה חשן ונתקיס צדקיו: (כ) כי ארס אין צדק בצדקו: למיך לין
 לעמסא

כא נם לכל הדברים אשר ידברו אלה
 חתן לבד אשר לא תשמע את עבדך
 מקללך : כב כי נם פגמים רבות ידע
 לבד אשר נם אמתה קו את קללת אחרים :
 כג כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אהבמה
 יהיא רחוקה ממני : כד רחוק מה שהיה
 יצמק עמוק מי ימצאנו : כה סבותי אני
 דלי לדעת ודליתור ובקיש חכמה וחשבון
 לדעת דשע כסל והסבלות הוללות :
 כו ומוצא אני מר ממורת את האשה

אשר היא מצודים וחרמים לבה אטונים
 ויהי טוב לפני האלהים ומלטימיה וזהו
 ילמד בה : כז ראה זרה מצאתי אמה
 קהלת אחת לאחת למצא חשבון : כח אשר
 עוד בקשה נפשי ולא מצאתי אדם אחד
 מאלה מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי :
 כט לבד ראה זרה מצאתי אשר עשה
 האלהים את האדם ישר וחמה במדת
 חשבנות רבים : ח א מי בתחכם ומי
 יודע פשר דבר חכמת אדם תאיר פניו ועז

רשי

פניו

לפסם כמעט : (כא) גם לכל הדברים וגו' . לפי שדבר כסול שקבל לשון הרע על כוכ עיר הכהנים ועליו נאמר אל תרשע הרבה
 חמרה גם לכל הדברים וגו' אשר ידברון אליך הולכי רכיל אל תתן לבך לקבלן : אשר לא השמע אה עבדך מקללך . אין טוב אשר תטה אונן
 לשמוע את עבדך מקללך . ד"א מעשה שליטים אלו עשה דברים הנחמדים את האדם . שתי עיניו מראין אותו דכרי עבירה . שתי
 חוכי נאטיעין אותו דכריס בטלים . שתי ידיו מגול וחונם כהן . שתי רגליו שווליון אותו לדבר עבירה . ופניו ולבו . ד"א החכמה
 תפון לחכם זה מה מעשה שליטים מעשה דורות שלפניו . ד"א לחכם זה אחרים מעשה שליטים מעשה דורות שלפניו . ד"א לחכם
 זה יוסף מעשה שליטים אלו אהיו . ד"א לחכם זה משה מעשה שליטים עשה דברים הנחמדין את הנוף על ידי מאכל מן עומא לוטטא מן
 ווסטא לפרהא וכו' כדליתא במדרש קלת וחכמה עונה לו למטה שלא לנטרף למואלל מ' יוס' וכו' לילה . כל הפנים הללו במדרש ואינו יכול
 ליישב עליהן מקורא של אחריו כי אדם אין דמיון בדרך כל זה נסיתי בחכמה (מוסר) על מקורות שלטון (ס"א ולא דוק) ועל שלמען .
 (כג) גסית בחכמה . סתורה : אמרתי אהבמה . לדעת את החכמה : והיא רחוקה מטגי . ומה היא זו : (כד)
 רחוק מה שהיה . את הדברים הרחוקים שהיו בימינו כראשית : ועמוק עמוק . הוא מי יוכלא שאין לי רשות להרהר בהן מה למעלה
 ומה למטה מה לפנים ומה לאחור ועוד : (כה) סבותי . לדעת ולתור ולבקש חכמת פרשת ברה ארונה ומסבון קן הגאולה :
 ולדעת רשיע כסל . לעמוד על סוף דעתה של אפקוסת וסבלות הוללות מעורבס ומשוועס סבה : (כו) ומוצא אני מר מפאת . שהיא
 קו נעשה דברים קשים סבה אלו כעולם כדליתא בכסא כתרס הסופין ומואלא אי מורוקס מונה את האשה זו האפקורסות : וחרימס
 לבה . לשון חכמות כונו (חבוקא) יגורסו כחרימו יאססו במחמרתו : אסורים ידיה . ומסחוריקס כאלס הרי הוא כנקס בקשורי
 עבותות : אסורים . סס דכר של קשורים כונו (שופטים טו) ויוסו אסוריו קצרות כן פירשו נעחס : (כז) ראה זה מצאתי אמרה
 קהלת אחת לאחת למצא חשבון . כל המלות שהלדיקים עושים והעבירות שהרשעים עוברים כוונים לפני הקס"ה אחת על אחת עד
 סמטרסות לחשבון גדול כך פירשו דכותינו כחכמת ס"ה : אמרה קהלת . אמרה קבלת חכמה ואלמרה נפשו אשכלת העקבת החכמה :
 קהלת . לשון נקמה הוא וכשהוא אמרו כלשון זכר עוסק על הקובצו והוא שלזה . וכמדורש ענינו אמר רבי רמיה בן אלעזר רוח הקדש
 עשויס משיח כלשון זכר ועשויס משיח כלשון נקמה כעוב אהד אומר (זה הליס ע') עורי ונפלטי לי וכתוב אחד אומר (שם כז) מי
 אינה עומתי . כעוב אהד אומר (מחוסב) קול זכר וכעוב אהד אומר (ישעיה ח) נחמדת ליון : (בח) אשר עוד בקשר
 בפשי . לכד אלן אחרים למעלה שבקשיתס ולא מאלתיס כקשה עוד נפשי כשרס נלא מאלתי כי כולן דעתן קלה עליהן :
 אדם אחד מאלף מצאתי . כעוב שבטולס אלף ככנסים לבקרת אין יולאס מהס להגליח שריויס למענה אלא מלה ולותס מלה
 סכנסו למענה אין יולאס מהס לנמרח אלא עשרה ולותן עשרה סכנסין לנמרח אין עולות מהס אלא אחד להוראה הרי
 אחד מאלף : ואשר בכל אלה . אפילו באלף לבך אתה לרוך להורא בה : (כט) לבד ראה
 אר מצאתי . אהלה לנולס תקלה על ידה : אשר עשה . הקס"ה את האדם הראשון ישר : והמה
 נוסדוהו לו סוה אשמו ועצו סניס וקדלו כנה : בקישו השמונות רבים . מויעות ומחכבות של מטח כן נדרש במדרש :
 (א) מינה חכם . מי כעולם חזוכ כלום חכם : ומי יודע פשר דבר . פשרו של דבר . כעוב שמליו כדניאל מתוך חכמתו
 שני חכם ביראת שמים כעגלו לו רוי פשרן . מי גמעה עשה פאריסין ישראל לחכמה סכסמיוס : ועזו פניו יישונא : תעאק
 בריות

אלהים: יד ישיהב אל אשר נעשה על הארץ
 אשר יש צדיקים אשר מניע אלהם כמעשה
 הרשעים ויש רשעים שמניע אלהם כמעשה
 הצדיקים אמרתי שננסוה הבר
 טו ושבתתי אני את השממה אשר אין
 טוב לאדם תחת השמש כ אם לאכל
 ולשתות ולשמוח והוא ילנו בעמלו ימי
 חניו אשר נתן לו האלהים תחת השמש:
 טז באשר נתתי את לבי לדעת חכמה
 ולראות את הענין אשר נעשה על הארץ
 כי גם ביום ובלילה שנה בעיניו איננו ראה:

יו וראיתי את כל מעשה האלהים כי
 לא יוכל האדם למצוא את המעשה אשר
 נעשה תחת השמש בשל אשר יעמל
 האדם לבקש ולא ימצא וגם אם
 יאמר החכם לדעת לא יוכל למצא:
 טז א כי את כל זה נתתי אל לבי
 ולבור את כל זה אשר הצדיקים והחכמים
 ועבדיהם ביד האלהים נס אהבה נס
 שגאה אין יודע האדם הכל לפניו:
 ב הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק
 ולרשע לטוב ולטהור ולטמא ולנח
 ולאשר

רשי

ולאשר

ולא תנין כשאר שכרות: כי גם יודע אני. כיון ככל זאת שאינו נחמד להכרע מן הרשעים ולהיות הפרש בין צדיקים לרשעים יודע אני
 שם ק כל אחד ואחד ליטול שכרו וליריחו ידיו טוב וטוב לא יהיה לרשע לפי אשר איננו ירא לפני האלהים: (יד) יש הכל. דבר
 המכיל את הכריות: אשר יש צדיקים. שמוני אלהים רעה כמעשה הרשעים ויש רשעים שמניע אלהים רעה כמעשה הרשעים ויש רשעים
 שמניע אלהים טובה כמעשה הצדיקים חזרתי שנס זה אחד מן הכלים האלהים בעולם ורבותינו דרשו לנדר אחר כמסכת הוריות ואינו מיוסר לי
 על שטת דבור שנים החכם לומר שנס זה הכל: (טו) את השממה. שיהא שמה בחלקו ויעוסק בפקודים ישרים משעת לכולא היא
 שטוף אחר הרבות הן כעשן ומרבית ונלכלמי שאינו טמא בחלקו ושטוף אחר המעון כל ידיו עבירות נזל ואנחה ורבות
 ושאני שמה בחלקו לענין אהבת אשתו שטוף אחר הנשים להרהר אחריו אשת איש: לאכול ולשתות.
 מזה שחן לנהק"ה ולשמח בחלקו. ומ"ח כל חכמה ושמה שנקבלת אינה אלא תלמוד תורה כענין טל (ישעיה כח)
 לכו סכרו ואכלו וגו': והוא ילנו. יתחבר עמו כענין זכ"ה (שם נח) והלן לפניך דקדק: ימי חיו אשר נתן לו האלהים. יעשה כן
 וסוף המקרא מוסב על ראשו ומקרא מקורם הוא אין טבלאדם ימי חיו אשר נתן לו האלהים כי אם לאכול ולשתות ולשמוח והוא ילנו כענינו:
 (טז) כאשר נתתי את לבי. אין כאשר זה משום שאין דוגמא כיון כאשר עשה כן יעשה אלא לשון וכן (בראשית לו) כמו כאשר
 כל יוסף כאשר (שם מג) כלו לאכול וגו' אף זה כן כשהייתי בנות לבי לדעת ולתור וגו'. או וראיתי כל מעשה האלהים: שנה בעיניו איננו
 רואה. הרשע השטוף את החזון והעריות: (יז) וראיתי את כל מעשה האלהים. שנסר להריות: כי לא יוכל האדם למצוא וגו'.
 אין הכריות יכולין לעמוד על סף דרכו של הקדוש ברוך הוא מה סגר כל המעשה שנעשה תחת השמש שראין רשעים מלמדים וצדיקים
 יורדים: כישל אשר יעמוד האדם לבקש. כשכיל אשר ראיתי הרבה עמלים לבקש ולמצוא את סוף המדה ואין יכולין:
 וגם אם יאמר החכם. שהאידג לא יוכל סהרי מרע"ה לא עמד על הדבר בחומר (שמות לג) הודיעני כל את דרכך:
 (א) ולבור. ולכרר: את כל זה. ביררתי והכחתי. אשר הצדיקים והחכמים ועבדיהם ביד האלהים. הוא עוים
 והוא שוטט כדי להטיבם כחיותם: ועבריהם. הם תלמידים משמיהם הולכי אחרותם: גם אהבה גם שנאה: אין
 יודגין על הכריות וכן מברין לתת לבתיהם ויחזו למוקים וכיהם שחיים: הכל לפניו. לפני הצדיקים והחכמים: (ב) הכל
 כאשר רכל. הכל מבינים ללבם כאשר תג לבל אדם מזה חזו ויודגים שסוף דבר לתת לכל אדם כדרכו: מקרה אחר. יודגים
 שסוף הכל אשר דרוק ואשר רשע לזנות ומקרה אחר יש בעולם הוא לכולם כל זה הם יודעים ואף עלפי כן נחמדים להם דרך הטוב לפי
 סידורים שים הפרש ביניהם לעולם הבא: לדק. גנין נח: לרשע. פריעה נכה זה נלע זה נלע: לטוב. זה משה:
 לטהור. זה אהרן: ולטמא. אלו מרגלים. אלו אמרו שבה של אף ישראל ואלו אמרו נטתה אלו לא נכנסו לארץ ואלו לא
 נכנסו לארץ הוי מקרה אחר להם: ולזכות. זה יאשיהו שאמר (ד"ה ב לו) יונת יאשיהו: ולאשר איננו זוכה. זה אהרן
 שביטל את ישראל מנגלות לרגל חטת בתי' זה עת בתי': כטוב. זה דוד: בחוטא. והנכוננאלר. זה בנה בית המדש
 זה הריבו זה מלך חרבים מה וזה חלק חרבים זה: כנישבע. זה הצדיק שנטב לשקר שאמר (ד"ה ב לו) גם כעלך כסוכד:ר
 מרד אשר השכיננו וימר: כאשר שבעה ירא. זה שמעון שחזר (שופטים יד) ויאמר אליהם שמתון השכנו ליתן תפגעון כי

וְלֹא־אֵשֶׁר אֵינָנו זֹכְרֵי כְּשׁוֹב כְּחַטָּא דְהַנְּשַׁבֵּעַ
 בְּאִשֶּׁר שְׂבוּעָה יִרְאֶה : ג זֶה לֵעָבֶד בְּכָל
 אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה תַחַת הַשָּׁמַשׁ כִּי־מִקְרָה אֶחָד
 לְכָל זָמַן לֵב בְּנֵי־הָאָדָם מִלֹּא־רָע וְהוֹלֵלוֹת
 בְּלִבָּבָם בְּתוֹתֵיהֶם וְאַחֲרָיו אֶל־הַמֵּתִים :
 ד כִּי־מִי אֲשֶׁר יִבְחַר אֶל כָּל־הַחַיִּים יֵשׁ
 בְּשִׁחוֹן כִּי־לִכְלֹב הִי הוּא טוֹב מִן־הָאָרִיִּה
 חֲמַת : ה כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שִׁימְתוּ וְהַמֵּתִים
 אֵינָם יוֹדְעִים מֵאוֹמָה וְאֵין־עוֹד לָהֶם שִׁכָּר
 כִּי נִשְׁכָּח וּכְרָם : ו נֶס אֶהְבַּתְם נֶס־שִׁנְאַתְם
 וְנֶס־קִנְיַתְם כִּבְר אֶבְדָּה וְחֶלֶק אֵין־לָהֶם עוֹד
 לְעוֹלָם בְּכָל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה תַחַת הַשָּׁמַשׁ :
 ז לֶךְ אֲכַל בְּשִׂמְחָה לַחֲמֵךְ וּשְׂתֵה בְּלִב־

טוֹב וַיִּנְגַד כִּי כִבְר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֵׂי־שִׁחוֹן
 ח בְּכָל־עֵת הָיוּ בְּגִדְדֵיךְ לְבָנִים וְשִׁמְחֵן עֲלֵיךְ
 רֵאשִׁיף אֶל־יַחֲסֵר : ט רָאָה הַיָּיִם עִם־אִשֶּׁר
 אֲשֶׁר־אֶהְבַּת כָּל־יָמָיו חָיֵי הַבְּלִקָּה אֲשֶׁר נִחְדָּן
 לָךְ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כָּל יָמָי הַבְּלִקָּה כִּי הוּא הַלִּקְקָה
 בְּחַיִּים וּבְעַמְלָךְ אֲשֶׁר־אַתָּה עֹמֵד תַּחַת
 הַשָּׁמַשׁ : י כָּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדֶךָ לַעֲשׂוֹת
 בְּכַחַךְ עֲשֵׂה כִּי אֵין מַעֲשֵׂה וְחִשְׁבוֹן וְדַעַת
 וְחֻקְמָה בְּשִׂאוֹל אֲשֶׁר אַתָּה הֹלֵךְ שְׂמֹרָה :
 יא שְׁבִתִּי וְרָאָה תַּחַת־הַשָּׁמַשׁ כִּי רָאָה
 לְקָלִים הַמְרוֹזִין וְלֹא לְנִבְוִיִּם הַמְלַחֲמִים וְנֶס
 לֹא לְחֻקְמָיִם לָחֵם וְנֶס לֹא לְנִבְנָיִם עֲשֵׂר וְנֶס
 לֹא לַיֹּדְעִים חָן בִּי־עֵת וַפְּגַע יִקְרָה אֶת־כָּלֶם :

בי

דשי

אֶתֶם לִזְמַנֵּי שְׂבוּעַת חַמּוֹרָה לְזֹרֵת מִת כְּנִיקוֹר עֵינַי וְהָיָה אֵת כְּנִיקוֹר עֵינַי . עֲלִיכֶן : (ג) לֵב בְּנֵי הָאָדָם מִלֹּא־רָע . שְׂלוֹמֵיכֶם
 אֵין דִּין פּוֹרְעֵנוֹת לְרַשָּׁעִים אֵין הַכֵּל כָּל־לֵב לִפִּי הַמִּקְרָה פַּעֲמִים לְנִדְוִק וּפַעֲמִים לְרַשָּׁע : וְאַחֲרֵי־כֵן תִּכְתֹּב . וּמִזֶּכֶר יוֹרְדִים לְגִיֵּס
 (ד) כִּי מִי אֲשֶׁר יִבְחַר אֶל כָּל הַחַיִּים יֵשׁ בְּשִׁחוֹן . כִּי כַּעֲשׂוֹת בְּחַיִּים חֲמִילֵהוּ רַשָּׁע וְנִתְחַכֵּר לְרַשָּׁעִים כְּמוֹ שֶׁאֶתְרֵם לְכָל־כָּל הַחַיִּים אֶת־לֵב
 לְרַשָּׁעִים יֵשׁ בְּשִׁחוֹן שְׂחָל יֵשׁ לִפְנֵי עֵינָיו : כִּי לִכְלֹב־חַי הוּא טוֹב מִן־הָאָרִיִּה חֲמַת . וְשִׁנְיָה דְרַשָּׁעִים טוֹב הִיֵּלֵךְ לְכַחֲרֵהוּן מִטָּה
 עֲבָד רַשָּׁע וְנִתְגַּוֵּר עַל־הַקְּדוּשָׁה מֵיָמָה וְנִכְבַּד־לְחַד רַבֵּי עֲקָרָה אֲרִיִּה עֲלֵהֶם (יְרֵמְיָהוּ ד) עַל־זָרִיִּה וּפְסוּכֵי וּמֵת כְּרַשָּׁעֵי כְּנִיִּים וְעַבְדוֹ
 בְּנִגְדָן . וְרַבֵּי יוֹדְעֵי דְרַשָּׁעֵי לִעֲבֹד וְזֶה חֲמַת־לֵב אֶת כְּכִילֵה לִפְנֵי הַכֵּלִים כְּשֶׁכֵּת וּמֵת הַעוֹטֵל כְּחַמַּת אֶבְרָם לְמַטְלֵהוּ אֶל־כִּי הִכִּיתוּ עֲלָיו תִּינִיק חָן
 כְּבָר : (ה) כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שִׁימְתוּ . וְאֵלֵי יֵשׁוּבֵהוּ אֶל לְבַסִּיּוֹס הַמֵּתִים וְיִשׁוּבוּ וְיִדְרֹסֵם אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂי־הֶם אֵינֶם יוֹדְעִים מֵאוֹמָה וְאֵין עוֹד
 לָהֶם שִׁכָּר עֵינָיו שִׁעֲשׂוֹן הַמֵּתִים וְאֵין־לָהֶם אֵלֵי מִי שְׂמַרְתָּ כַּעֲבָדֵי שְׂחָל אֶת־כָּל־כְּשֶׁכֵּת : (ו) נֶס אֶהְבַּתְם . שְׂחָלֵיכֶם וְלֵטוֹן : (ז)
 שִׁנְאַתְם . שְׂחָלֵיכֶם דַּעַת : נֶס קִנְיַתְם . שְׂחָלֵיכֶם לְהַקְּסֵה כְּמַעֲשֵׂה יְהִיָּה : וְחֶלֶק אֵין־לָהֶם וְגו' בְּכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה וְגו' . לֵב יוֹעֵל לָחֵם
 זְכוּת כְּוֹסֵת לְלוֹתֵן הַשָּׁעִים שְׂעָדוֹ עֵלֵי אֵין לָהֶם כְּפִרָּה לְאֶחָד מֵיָמָה : (ח) בְּכָל־עֵת יֵהוּ בְּגִדְדֵיךְ לְבָנִים . הַתְּקַן עֲלֵיךְ כָּל־שְׂחָלֵיכֶם וְשִׁחָה טוֹב שְׂחָלֵיכֶם תַּחַת
 הַיּוֹם תִּכְנַס כְּמֵלֶם . וְשִׂמְלֵה מֵלֵשָׁה תִּכְנַס אֶת הַדְּבָרֵהוּ לְחַדֵּם שְׂחָלֵיכֶם כְּמֵלֶךְ לִיּוֹס מַעֲרֵה וְלֹא קִבְעֵהוּ לְוִיָּהן אֶת־כָּסֶם הוּא אֶת־תְּקַן
 עֵד וְנִכְבַּם כְּסוּתוֹ וְרוֹחֵן וְכֶן (ס"ח וְכֵן) כָּל־עַתְמָר עַד־עַת יִקְרָה אֶל הַמֵּתִים יֵהוּ כָּל־שְׂחָלֵיכֶם כְּגַדֵּי לְבָנֵם הוּא רַחֲמֵן וְכֵן
 כֶּן דְרַשָּׁהוּ רַבֵּי עֵינָיו כְּמַסַּכַת שְׂכַת : (ט) רָאָה הַחַיִּים עִם אֲשֶׁר־אֶהְבַּת . רָאָה יֵהוּן לְלַמּוֹד אֶת־מַעֲשֵׂי־הֶם לְהַתְּפַדֵּם מִמֵּת
 עַם־תִּלְאָשׁר כִּידוֹן : כִּי הוּא חֲלֵקֵךְ בְּחַיִּים . אֵם עֲשִׂיתָ כִּי יִהְיֶה חֲלֵקֵךְ זֶה חַיִּים כַּעֲשֵׂהוּ לְהַתְּפַדֵּם מִן־הַמֵּתִים וְזֶה־כֵּן לְלַמּוֹד אֶת־מַעֲשֵׂי־הֶם לְהַתְּפַדֵּם מִמֵּת
 מַסַּכַת עוֹן : (י) כָּל אֲשֶׁר תִּמְצָא וְרָךְ לַעֲשׂוֹת . רַחֲמֵיךְ עֲשֵׂה חֲמַת כְּכַחֲךָ עֲשֵׂה : כִּי אֵין מַעֲשֵׂה וְגו' כְּשִׂאוֹל . לְוִיָּהן
 חֲשָׂמוֹת וְאֵם עֲשִׂיתָ כֵן אֵין־לָךְ כּוֹס חֲמֵן כְּשִׂאוֹל עַד־לֵךְ חֲמֵן . וְכֵן הַתְּקַרֵּף וְשִׁירֵם כִּי חָן עֲשֵׂה דַעַת וְחֻכְמָה . שְׂחָלֵיכֶם לְרַשָּׁעִים וְלֹא חֲמֵן
 לְנִדְוִקוֹם כְּשִׂימְתוּ הַמֵּתִים דִּין וְחֲשִׁבוֹן וְכֵן נִדְרָה כְּמִדְרָשׁ וְיִבְחַל לְשִׁתְּרוּבֵלֵל שִׁירֵם כְּמַעֲשֵׂי עוֹתֵרִים חֲמֵן לְוִיָּהן עוֹתֵרִים מִדְּוִל עוֹד לֵעוֹלָם
 לְכַפֵּר עוֹן דָּרִין : (יא) שְׂבִתֵּהוּ וְרָאָה . כְּמוֹכֵר וְ"רֹכֵט כְּלָטוֹ" לֹא לְקָלִים הַמְרוֹזִין . לֹא עֲמֵדָה לְעַשְׂתָּל קִלְתוֹ מִשְׂחָבֵיבָה
 פְּקוּדוֹתוֹ : וְלֹא לְנִבְוִיִּם הַמְלַחֲמִים . לֹא עֲמֵדָה לְנִבְוִיִּם בְּכֹרֵתוֹת וְהַגִּיָּעֵינָם : וְנֶס לֹא לְחֻקְמָיִם לָחֵם . כְּמוֹ חֲמֵי שְׂחָלֵיכֶם לְחַמֵּי־לֵיּוֹס
 (לְלִבְיָשָׁד) שְׂחָלֵיכֶם כֹּרֵת וְגו' וְעַכְשָׁיו חֲלָקֵךְ חֲמֵן כְּמֵלֶךְ עֲמֵלֵי עֲקָלֵי וְחֻקְדָּה : וְנֶס לֹא לְנִבְנָיִם עוֹשֵׂר . כְּמוֹ חֲמֵי שְׂחָלֵיכֶם לְחַמֵּי־לֵיּוֹס
 נִהִי עֲקָלֵהוּ כְּשִׂאוֹל עֲמֵן אֶחָד (שְׂחָלֵיכֶם) יִמְנֹכֵי אֶת־רַשָּׁעֵי : וְלֹא לַיֹּדְעִים חָן . הַרְמֵסֵה אֵין יוֹדֵעַ וְנִכְיָן מִמֵּת בִּיִּרְחָל וְלֹא חֲמֵן
 כְּשִׂאוֹלֵהוּ שִׂכְחָה לְאֵין : כִּי צַה וְנִמְצֵ . כְּשִׂאוֹלֵהוּ דֵלֵבֵי עֵת וַפְּגַע יִקְרָה אֶת־לֵבֵם וְנֶס יֵהוּ עֵת חֲמֵי־הֶם יֵהוּ רַחֲמֵיךְ עֲלֵי לִבְנֵי־כָּלֶם

עבדכם

יב כִּי נִם לֹא יִדְעוּ הָאָדָם אֶת־עֲמֹתוֹ בְּרֵגִים
שְׂנֵאֲחֹזִים בַּמְצִוָּה רָעָה וּכְצַפְרִים הָאֲחֻזֹּת
בַּפֶּה כִּהֵם יִקְשִׁים בְּנֵי הָאָדָם לַעֲת רָעָה
כִּשְׂתַּפּוּל עֲלֵיהֶם פְּהֵאֵם : יג נִסְיָה רְאִיתִי
הַחֲכָמָה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ וְגִדּוּלָהּ הִיא אֵלָי :
יד עֵיר קִטְנָה וְאֲנָשִׁים בָּהּ מַעֲט וּבְאֵ-
אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסַבֵּב אֶרְצָהּ וּבְנָה עֲלֶיהָ
מְצֹדִים גָּדֹלִים : טו וּפְצֵא בָּהּ אִישׁ מִסִּבָּן
הָכֶסֶם וּמִלֹּט־הוּא אֶת־הָעֵיר בְּחֻכְמָתוֹ וְאָדָם
לֹא זָכַר אֶת־הָאִישׁ הַמִּסְבֵּן הַהוּא :
טז וְאֲמַרְתִּי אֲנִי טוֹבָה הַחֲכָמָה מִנְבוֹרָה
זַחֲכָמַת הַמִּסְבֵּן בְּזוּיָהּ וּדְבָרֶיהָ אֵינָם נִשְׁמָעִים :
יז דְּבָרֵי חֲכָמִים בְּנִחַח וְשִׁמְעִים מִזְעָרָה

מוֹשֵׁל בְּכִסְיִים : יח מַזְבֵּה חֲכָמָה יִמְבֹּלֵל
קָרֵב וְחוֹטֵא אֶחָד יֵאָקֵד טוֹבָה הַרְבֵּה :
יט זָבוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ יִבְיַע שְׁמוֹן רוּקָה
יֵקֵר מִחֲכָמָה מִכְבוֹד סְכָלוֹת מַעֲט : כ עֵבֶב
חֲכָם לִימֵנו וְרֵב כְּסִיל לְשִׁמְאֵלוֹ : ג וְגַם־
בְּדָרֶךְ כִּשְׁהַסְכֵּל הַלֵּךְ לְבוֹ חֶסֶד וְאָמַר לְכָל
סָכֵל הוּא : ד אִסְרוּחַ הַמוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עֲלֶיךָ
מִקוֹמָה אֶל־תַּנְּחָה כִּי מִרְפֵּא יִנְיַח הַטָּאִים
גְּדוֹלִים : ה יֵשׁ רָעָה רְאִיתִי תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ
כִּשְׁנָגָה שִׁיֵּצֵא מִלִּפְנֵי הַשְּׁלִיט : ו נִתַּן הַסְכֵּל
בְּמִרוּמִים רַבִּים וְעַשִׂירִים בְּשֶׁפֶל יֵשְׁבוּ :
ז רְאִיתִי עֲבָדִים עַל־סוּסִים וְשָׂרִים הַלְבִּים
בְּעַבְדִּים עַל־הָאָרֶץ : ח חֶפֶר נוֹמֵן בּוֹ יִפֹּל

ופרץ

רשי

(יב) כדגים שנאחזים במצודה • כדגים גדולים שנאחזים במצודה גדולה ומלוזה ומירשו רבותינו היא חכה שאינה אלא במין חמט
ודג גדול כלד כה : בהם יוקשים בני האדם • כחכסיל קטן וחלש כמו המורה הרעה והפח כפסלים בני אדם כעת פחות רעתם כשכח
עתם ליפול הרעה עליהם פתאום כמוזרה רעה מלאו ו"שה כלעו : כהם • כמותם : (טו) ואדם לא זכר • לאלה מוסבול כלום :
(טז) ואמתתי אני • כראותי כן טובה פתחה ענה מורה ורבו חכמתו של זה כחזה לכלום ועכשיו כולם כמלשו על ידו • ומ"ח עיר קטנה :
זה הגוף : ואנשים בה מעט • חלו חכמתו של אדם : מלך גדול • זה יצר הרע שכל חכמתו מרגישים בו • איש מסבן • זה יצר טוב :
(יז) בנחת בשמעים • מקובלים הם לנרות : מזעקת מושל בכפילים • עלכיה עכ"ס • משה נפטר זה כמה שנים ועציון
עבירותיו מקובלים על ישראל ומה מלכי העב"ם נבחרים גוראת על ישראל ואין דכריהם מתקיימין : (יח) טובה חכמה מכלי קרב :
תחמתה של קרח שח' (שמואל ב כ) ותכל האזה אל העם כחכמתה יעודה להם יותר מכלי קרב שהיה כידם להלחם עם יואב : וחוטא
אחר יאבד טובה הרבה • חילולי שגתה לשבעה ככרי היו כולם אכזרים על ידו • ד"ח וחוטא אחד יאבד טובה הרבה : הרי שהיו ישראל
מתנה לדיקים ומתנה לרעים וכל אחד וטח וישתן ודרכים נמלא סהכריע את כולם לחובה : (א) זבובי מות יבאיש יביע וגומר :
כגון כימיה התורה שלן זכוכין כה והם קרובים למוות גם אם כה לתוך שנתן רוקח ומתערב ככספים הוא נוכחי שוהוא מעלה קלף שקורין
לא שק"ח מא בלעו ונראו כבובין במין אכעכויעות וזו משמעו על יביע הרי דבר קל שהפסיד דבר חשוב כך יקר מחכמה ומכבוד הסכלות מעט שהרי
ישכריע את כולם הרי שהיה אדם שקול וזמנה עבירות וזמנה זכות וכל זכר עבירה אחת וזכר זכותו לכך מוכה כמזאת סכלות זה שהיה
דבר חובע יקר ושוך וכבוד ותר עול החכמה והכבוד שהיה בו שהרי הכריע את כולם : יקר • לשון כבוד הוא כבוד ושוך יותר שן
אחכמה וכבוד שבו • ית"ח מושלים יצר הרע לזבובי מות • יבאיש יביע • שם טוב שהיה ערב משנתן רוקח :
(ב) • לב חכם לימעו • חכמתו מוונחת לזכותו אל דרך המיומנת לטובתו : ולכ כסול לשמאלו לעקמו שן
עדין המיומנת שהיא תפארת ונוחה לו : (ג) וואמר לכל סבד"ה הוא • כהליכנו וכדכורו הכל מכורין שהוא שוטם :
(ד) אם רוח המושל • מושל העולם תעלה עליו לדקדק וחרוק במדת הדן : מקובל אל תנח • מודתן הטובה אל תכח לומר לו
ימה יציל נקתי לי : ביי מרפא • דקדוקו הדן כסורון הבאין עליו מרפא הוא לעבותתך ויניח לך מטחים הגדולים : (ה) כשנגה שינוצא
יבול פני השלום ידומה הוא לשלום שהו"ח דבר שגבה מפיו שגב וחי' אשתר לחזור כך יומר הקב"ה ואין להשיב : (ו) נתן הסכל במרומו'ם
ודברים • יו"ח הרעה שהיא כמנה שיואל עלפיה השליט שיתן השטות והרשיע המרויני נוכח סגוביהם הקב"ה את הכפילים ואת הרשעים
שאל : רואה כרחק שם עתידים לעוטוד בריכו' ולאום איתותם איתות : ועשיריים בשפל ישבו • ישראל סכל הגדולה והכבוד שהיה
יחסם עכדו בימי עתידים ליטע בשפל שחומר (אזכרה) יטעו לאלה ידמו : (ז) ראיתי עבדים על סוסים • כסדים הם שחומר בהם
(יש ציה בו) זה העם לא היו יתעלו לכהיות על סוסים מוליכים את שווי ישראל סוסים בקולרין : הולכים בעבדים על הארץ • למען קרונן
ועל שגשגם :: (ח) וחתרומו'ן • שות : בן צופל • ענינים שהיא גופל בו בלומר ושלן קורע רעה ומועל טוב עליו כסוף סכלה

קהלת

וּפְרָץ נָדָר יִשְׁכְּנוּ נַחֲשׁ : ט מִסִּיעַ אַבְנִים
יַעֲצֹב בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֲצִים יִסְכֵּן בָּם : י אִם-
קָתָה הַבְּרוּל וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקַל וְהַלִּים
יִגְבַּר וְיִתְרוֹן הַכְּשִׁיר הַקָּמָה : יא אִם-יִשְׁךְ
הַנְּחִישׁ בְּלוֹא־לֶחֶשׁ וְאִין יִתְרוֹן לִבְעַל-הַלְשׁוֹן :
יב דְּבָרֵי פִי-הַבֶּס חֵן וּשְׁפָתוֹת כְּסִיל הַבַּלְעֵנוּ :
יג תְּחַלֵּת דְּבָרֵי פִיהוּ סִכְלוֹת וְאַחֲרֵית פִּיהוּ
הוֹלְלוֹת רֵעֵה : יד וְהַסְּכֵל יִרְבֶּה דְּבָרִים לֹא-
יָדַע הָאָדָם מַה-יִּשְׁיֵהוּ וְאִשֶּׁר יִהְיֶה מֵאַחֲרָיו
כִּי יִגִּיד לוֹ : טו עֲמַל הַכְּסִילִים תִּגְעַעְנוּ

אִשֶּׁר לֹא-יָדַע לָלֶכֶת אֶל-עֵיר : טז אִישׁ
אֶרֶץ שְׂמֵלֶכְךָ גַּעַר וְשָׂרָד בְּבִקְרָא יִאֲכְלוּ :
יז אִשְׁרֵיךְ אֶרֶץ שְׂמֵלֶכְךָ בְּיַחְזוּרִים וְשָׂרָד
בְּעֵת יִאֲכְלוּ בְּגִבּוֹרָה וְלֹא בִשְׂתֵי :
יח בְּעֲצֵלְתִּים יִמָּךְ הַמִּקְרָה וּבִשְׂפָדוֹת
יָדַים יִדְלַף הַבַּיִת : יט לִשְׁחֹק עוֹשִׂים
לֵהֶם וַיֵּין יִשְׂמַח חַיִּים וְהַכֶּסֶף יַעֲנֶה אֶת-
הַכֵּל : כ גַּם בְּמַהֲרֵךְ מֶלֶךְ אֶל-תִּקְלָל
וּבְהִדְרֵי מוֹשָׁבֶךָ אֶת-תִּקְלָל עֲשִׂיר כִּי עוֹף
הַשָּׁמַיִם יוֹלֵךְ אֶת-הַקּוֹל וּבְעַד (יִהְיֶה)

הכנסים

רשי

וְרַעְנָשׁל כְּבוֹדֵכֶנָר ע' כִּי כִית הַתְּקֵדָשׁ מֵאַחַר (דְּנִיאל ה) וְעַל מִרְיָ שְׂמִיחַ הַתְּרוּחוֹת : וּפְרָץ נָדָר : סִיג שֶׁל מַחֲמִים לַעֲבֹד עַל
דְּבָרִים : יִשְׁכְּנוּ נַחֲשׁ : מִיתָה כִּי־יִמָּוֵט וְלִמִּי שֶׁדָּבַר כְּלָשׁן מִרְיָה נָדָר הַזִּכִּיר כְּתַפְלוּחֵי לָשׁוֹן שֶׁיִּכְתֹּב נַחֲשׁ : סְהוּ דָר כְּתוּרֵי נִקְבֵי כְתוּבֵי
כְּתִים פְּרוּזִים : (ט) מִסִּיעַ אַבְנִים יַעֲצֹב בָּהֶם : חִסְפֵי אֲבָנִים מִיּוֹחֲמֵתָם כְּהָרִים מִתְּיַעֲבֵבָם - יַעֲצֹב : לָשׁוֹן גִּיעֵה כְּמוֹ
(בְּרֵאשִׁית ג) כִּינְכִין תִּחְלַנֶּה כְּלוּמֹר כֹּל אֲדָם לִפִּי מִלְּאֲכֻזֵּי עַלְמוֹתֵי אֶף עוֹשֵׂה רַעַה לְפִי וְרִיעֵתוֹ יִקְוֹר : יִסְכֵּן בָּם : יִתְחַמֵּם כֶּסֶף כְּמוֹ
(מְלָכִים אא) וְתִהְיֶה לוֹ סוֹכֵנֶת אֶף הַעִוְסָק כְּתוּרָה וּבְמִזְמוֹת מִפּוֹ לִיהַגֵּת מַהֶם : (י) אִם קָתָה הַבְּרוּל : חֲרִיֹּת לִוְרִים סְקִיָּו
פִּיהֶם וְתוֹדוּשׁ : וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקַל : וְלִיגֵם לְטוֹשִׁים וְתוֹרִים (יְהוֹקָאֵל כא) לְמַעַן הִיֹּת לֵהֶם כְּרֹק : חֲזִי כִּי תִיִּלִּים יִגְבַּר
וּנְמִיר הוּא כְּמִלְּעֵנָה אֶת נְכוּרֵי כְּתִיִּלִּים לִלְנֵחַ : וְיִהְרֹו הַכְּשִׁיר הַכְּסֵה : וְיִשְׁלַת כְּסִיֹּן יִשְׁעוֹד לְתַכְמֵה וְיִתֵּר מִן הַבְּרוּל אִם תְּלוּדִי חֶסֶם
וּפְחִירִים מִפּוֹ כְּרִיבַג וְחַתֵּר הוּא וְסִכְּן בְּן הַעֲשִׂירִים הַרְבֵּה חִיִּלִּים מִתְּנַכְרִים עַל יְדוֹתָל תַּתְּמֵה עַל יְדוֹתִיִּלִּים כִּי הַרְבֵּה וּ"ן טוֹפִים כֵּן כְּלָשׁוֹן
עֲשִׂית כְּמוֹ (תְּהִלִּים ג) אִם רִחִית נִכְבֹּת יִן עִמוֹ (שְׁמוֹת טו) עוֹי וְשָׂרֵת יִהְיֶה לִי לִישׁוּעָה וְהַרְבֵּה מְפֹרְשִׁים מֵה : (יא) אִם יִשְׁךְ
הַנְּחִישׁ : אֶת חִים : כִּלֵּא לֶחֶשׁ : תַּחֲמֵת מֵלֵא לְחֵזֵק הַכֶּסֶף מֵלֵאסִיךְ : וְאִין יִהְרֹון : לְתַכְרֵר שְׂעִי וְהַרְבֵּה מְפֹרְשִׁים מֵה : (יא) אִם יִשְׁךְ
כְּנִי עִירָךְ כְּפִלִּים כְּלִיפּוֹרִין מַחֲפֵת מֵאִין מַחֵם דוֹרֵם לֵהֶם וְחַלּוֹדֵם אֶת פּוֹקֵי הַחַוִּירָה אִין יִתְרוֹן לִי כְּשֵׁתִיקוֹתֵי וְלֹא יִשְׁתַּכֵּר : (יב) דְּבָרֵי פִי הַבֶּס
חֵן : עַל שׁוֹמְרֵיהֶם וְכַעֲשִׂים לוֹ וְטוֹב לוֹ מִיּוֹעַל גְּדוּלַת עֵלְיָהֶם : וְשִׁפְהוֹת כְּסִיל הַבַּלְעֵנוּ : זֶה הַמַּסִּית אֶת חֲטָרֵי וְיִתְרָךְ טוֹבָה כִּיֹּן כְּלָעֵם
סִכְרָן גְּדוּרָה לְחֻמוֹת שְׁגַדְרוּ עֲלֵנָן מִן הַעֲרִיֹת אֲדוּר הַטּוֹבֵל וְחִיָּךְ וְהוּא יַעֲן לֵהֶם לְהִיֹּת מְפֹקְדִין מְטוֹרֵים לוֹטֵת : (יג) הַחֵלֶה דְּבָרֵי
פִּיהוּ סִכְלוֹת : כַּסְחֵה לִי הַקְּבִ"ה (בְּמִדְבָר כב) מִי הַחֲנִיטִים הַחֲלָה עִירָךְ הִיֵּ לִי לְהַסִּיף אֶת הַיָּדוּעַ וְהוּא חֲמַר כֶּלֶךְ כִּי כְמוֹ מִלֵּךְ מוֹחֵם מֵלֵךְ
אֵלַי כְּלוּמֹר אִם כְּעִירָךְ חֲזִי כְּעִירָךְ חֲזִי כְּעִירָךְ חֲזִי : וְאַחֲרֵי פִירוֹ הוֹלְלוֹרָה : מִיַּעֲנֵה וְעִירָכֶם לֵכֵה אֶת עֲקֵר וְיַמֵּת חֹלֵת :
(יד) וְהַסְּכֵל יִרְבֶּה דְּבָרִים : מִהִי מֵת ח' כְּמִנּוֹ מִהִי וּכְבִּדֵת עֵלְיוֹ : כִּי־לֹא יָדַע הָאָדָם מַה יִּשְׁיֵהוּ : לוֹ לְחַח וְיִין סְהָרֵי
אֵלֶךְ לִיטוֹל מְכָרוֹ בְּיַדְךָ וְלֹא יָדַע מִיכּוֹל כְּחֶרֶב : וְלִמִּי מְטוֹטֵי הַסְּכֵל יִרְבֶּה דְבָרִים גַּעַר וְיִוּמֵר מוֹמֵר חֲנַעַה כֵּן כְּפִלְטוֹי וְחִיִּים יָדַע מַה יִּהְיֶה מֵחַח :
וְאִשֶּׁר יִהְיֶה מֵאַחֲרָיו כִּי יִגִּיד לוֹ : כְּלוּמֹר לֹא סוֹף דְּבָר שְׁחִיטוֹ יָדוּעַ מַה יִּהְיֶה לְחַח וְיִין מֵחַח אֶת חֲנַעַה עֲכָשׁוֹ מֵאַחֲרָיו מֵלֵךְ כְּנָגֵד עֵינָיו מֵחַח
וְאַחֲרָיו עֲרַפְנוּ מִרְחֹק כִּיֹּךְ הוּא מִהִי מִיִּגִּיד לוֹ : (טו) עַבְלֵ הַכְּסִילִים הִיַּעֲנֵנוּ : כְּסִילֵהֶם יִגְרַם לֵהֶם עַמַּל הוּיִגְנָן חֲמַר לֵךְ לְמַדוּ
דְּרִי מְטוֹלוֹת הַעִיר וְתִיַעֲ לִי כִּנְסֵם דְּרָךְ מִחֵמִים וְכִיִּי הַיּוֹם וְיָגֵם כְּטִיִּיֹת דְּגֵלָיו כְּמוֹן כְּלוּמֹר עֲלִית מַלְטוֹת הַתּוֹרָה גִּוְרֵם לֵהֶם יִגִּיעַת עַמַּל
גִּוְרֵהֶם : אִשֶּׁר לֹא יָדַע לְלַכֵּת אֶת נִיכֵיב חֲחֵת לְפִיֹּשׁ מִן הַעֲבוּרָה לְפִיֹּשׁ מֵלֵךְ לִיֹּד תּוֹרָה מֵחַ (תְּהִלִּים קיט) נָר לִי גִבּוֹר דְּכֹר : (טז) אִילָךְ
אֶרֶץ שְׂמֵלֶכְךָ : כְּמוֹן מֵלֶכְךָ וְדוֹיִךְ וְיִתְנַגֵּם בְּנִעוֹת : (יז) בְּגִבּוֹרָה וְלֹא בִשְׂתֵי : מִטוֹסֵן כְּנִסְרוֹת הַכְּסֵה וְהַכְּסֵה וְלֹא כְּסֵיִית
יִין : (יח) בְּעֲצֵלְתִּים יִמָּךְ הַמִּקְרָה : כַּסְחֵה מִתְּעַלֵּל וְיִיִּן חֲתָמָן כִּיֹּה קֶטֶה שֶׁתְּקַרֵּת הַכִּיָּה : יִכְךָ הַמִּקְרָה : וְשִׁמַּל כְּנִיֹן
הַמִּקְרָה אִין הַכִּיֹּת וְהַחֲמֵךְ עֵלְיוֹ : יִדְלוֹף : יִשְׁטַף לֵךְ גַּמְחִים כְּלִיִּי כֶסֶף אֶל יִשְׁעוֹלֵם כְּתוּרָה הֶם נִמְקִים וְכִיִּי גַמְחִים מוֹם חֲרָב וְשִׁךְ :
(יט) לִשְׁחֹק עוֹשִׂים לֶחֶם : לְחֵדוֹת מוֹטוֹת חֲמֵה וְחַלְסִים עוֹשִׂים גִּוְרָה וְסִתֵּם מִעִירָה גְּדוּלַת חֲרִיֹּת לֶחֶם כְּמוֹ דִלֵּת חֲמַר
(דְּנִיאל א) כְּלָשֶׁר מֵלֵךְ עֲכָה לֶחֶם רֵב : וְיִין : מִשְׁקִין בְּסִיֹּת חֲמַר יִחַם חַיִּים : וְהַכֶּסֶף עֲנָה אֶת הַכֵּל : אִם חֵן כֶּסֶף חֵן סְעוּדָה
לְפִיכֵךְ לֹא יִתְעַלֵּל אֲדָם מִן הַמְּלֵאכֶה כְּדִי יִשָּׂא לוֹ מֵה לְהוֹיִחַ : (כ) גַּם כְּמִדְעֵן מִלֵּךְ : חֲזִיִּית כְּחֵת חֲחֵךְ בְּלֵא דְכּוֹר : גַּם אִשְׁטִילוּ מִלֵּךְ
אֶל יִקְלָל לֹא תִרְגֹּו לְפִלְטוֹ מֵלְאוּלָם : ל' אֶתְמַשְׁתִּי מִלֵּךְ מִיִּדְעָה : עִירָף הַשְּׂמַיִם : מִיַּעֲנֵה הַתּוֹרָה כְּדִי סִסְיָה לְיִיף עַל הַשָּׁמַיִם :
וּבְעַד גַּפִּים : מֵלֶךְ הַמְּטוֹת חוֹרֵךְ כְּנִיֹן מֵחַח (תְּהִלִּים צא) כִּי מֵלֶכְךָ וְיִיִּן לֵךְ וְכִיִּי עֲמַעְנוּ הַעֲשִׂירִים וְהַכְּסִים יֵשׁ לֵךְ לְדַחַן מֵלֵךְ

כריה

הכניפים ויגיד דבר : יא א שלח לחמך
 על פני המים כירוב הימים תמצאנו :
 ב תן חלק לשבעה וגם לשמונה בי לא
 הדע מה יהיה רעה על הארץ : ג אם
 ימלאו העבים נשם על הארץ יריקו ואם
 יפול עץ בדרום ואם בצפון מקום שיפור
 היגן שם יהוא : ד שמר רוח לא ירע
 וראה בעבים לא יקצור : ה כאשר אינך
 יודע מה הדרך הרוח כעצמים בבטן המלאה

ככה לא תדע את מעשה האלהים אשר
 יעשה את הכל : ו בבקר ובע את ארבע
 ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע אי זה
 יכשר הנה או זה ואם שניהם באחד
 טובים : ז נמתוק האור וטוב לעינים לראות
 את השמש : ח כי אם שנים הרבה יהיה
 האדם בכלם ישמה ויזכר את ימי החשך
 כי הרבה יהיו כל שבת הכל : ט שמח
 בחור בילדותך ויטיב לבך בימי בחורותיך

רשי

ותלך

כריה שחא יש שמועין ויגידו לאחרים : (א) שלח לחמך על פני המים . עשה טובה ומסד לאדם שיאמר כך לכן עליו אל תראנו
 עוד כאדם שמשליך מונותיו על פני המים : כי ברוב הימים המצאנו . עוד ימים באים ותקבל תשלומך ראה מה לאמר ביתרו
 (שמות ב) קראן לו ויאכל לחם וכבוד שהוא מזר ולא יראנו עוד מה היה סופו נעשה חותנו ומלך על ישראל והכניסו תחת כנפי השכינה
 וזכו כניזוכי כניו ליטב בלשכת הגזית : (ב) תן חלק לשבעה וגם לשמונה . חלקת נולמתך ומשלך לשבעה זריכי מסד חלק
 עוד לשמונה שיכולו אחרים ואל תאמר די : כי לא הדע מה יהיה רעה . שעת עז ימים באים ותצטרך לכלול או תכלול . הלדקה נון
 הרעה ואם לא עכשיו חיותי . ורבותינו אנורותן חלק ונומר אלו שבעה ימי בראשית תן אחד מהן חלק ליוצרך לנחם בשבת . וגם לשמונה אלו
 שמת ימי המילה . ד"א תן חלק לשבעה קרבות נמר של שבעת ימי כסח . גם לשמונה : של שמונת ימי החג : כי לא הדע מה יהיה רעה .
 אם יתרבה בית ולא תקריבו עוד ויועילו הקרבות הראשון לכטל הנזרה רעה . ד"א כי לא תדע מה יהיה לא ידעת מה נגזר על הגשמים סגן .
 ויועילו הקרבות ויכטל גזרות רעות : (ג) אם ימלאו העבים נשם . אם ראית עבים מלאים נשם ידעת שסופם יריקו נשמיים על
 הארץ במקום שהטובה מונחת וניכרת שם סופה לנח חף כן דע שחם יפול עץ וגו' אם ישמך אדם חכם ולדיק בעיר או במדינת מקום שיסכן שם
 יכין כר אין מנעו אחריו מותו וחכמותו ומדות תרומיותיו ותשלום טובה ליושבי המקום על מנהג הטוב שהדריכם בדרך ישרה : יפול .
 יסכון כמו (בראשית כה) על פני כל אחיו נפל : עץ . ת"ח שנתן בוכותו כעך המסך על הארץ : (ד) שומר רוח . עומתן
 ומנפם עד כל הרוח : לא ירע . פעמים עומתן ואיכותה : ורואה בעבים . נותן עינו בעבים וכשרואה אותם קודרים ירא לקצור חפצי
 הנשמים ולעולם לא יקצור לפי שירא תמיד : (ה) כאשר אינך יודע . כעצמים בבטן המלאה . דברים הנסגרים והנעלמים
 בבטן שהיא מלאה ואף על פי שכוללת לחן : כאשר אינך יודע הרי זה מקרא נסורס נדרש נסופו לראשו כאשר אינך יודע דרך הרוח כלומר
 ידיעות שתי אלו שוות לא זו גלויה כך ולא זו גלויה כך פעמים אתה סבור להכיר בעבים שיבא הרוח ואינו . בא כאן כי עובר והולך לו אל ארץ
 אחרת והרי לשון זה כמו (בראשית יג) כנה' כארץ עברים (ישעיה כד) כשפחה כגבירתה (שם כד) כקובה סוחר ופעמים שהוא
 נוסה מוקדם למאחר ופעמים שהוא נוסה מאחר למוקדם חף כאן למד ידיעת הרוח מודיעת הבטן כלומר איך לך לשמור את הרוח לראות
 בעבים : (הגהה) ענין זה הוא נסורס בדכרירש' ומתוסף ולריכס להגיה כפי אשר הוא כסגרים הנמדוויקים ולא יונך שפיר וכך היא
 הנסוח האמתית . כאשר אינך יודע . הרי זה מקרא נסורס נדרש נסופו לראשו כאשר אינך יודע ענמים בבטן המלאה דברים
 הנסגרים והנעלמים בבטן המלאה ואי"פ שכוללת לחן אינך יודע מה כמטבך כך אינך יודע דרך הרוח כלומר ידיעות שתי אלו שוות וכו' מספר
 ספתי חכמים : כעצמים . אינך לוסורס כלניו כמו עולם עינו : ככה לא הדע וגו' . חף גזירותיו של מקום לענין עניות ועשירות כך
 עלמות הם נונך ולא תמנע מן החסד לאלה שחא אחר וינכפי ואעני לא אעסוק בעורה ואתכטל מנולאכתי ואעני לא אשא אשה ויהיה לי בנים
 וחצטרך להוציא עליהם : (ו) בבקר ורע את ארבע וגו' . אם למדת תורה בילדותך למוד תורה בזקנותך אם היו לך תלמידים בילדותך
 יהיו לך תלמידים בזקנותך נשאת אשה בת בנים בילדותך תשא אשה בת בנים בזקנותך עשית נדקה בילדותך עשה נדקה
 בזקנותך : כי אינך יודע יא זה יכשר . אם תלמידים ובנים שביילדותך יתקיימו לך או שחא לא יתקיימו אל שבזקנותך .
 מיניו כרבי יקרא שחיו לו עשרים וארבעה אלף תלמידים מנבת ועד אנטפרום וכולן מתו מופסח ועד עצרת זכא אלל רבותינו סכד הרום ושאלה
 להם . ולענין הבנים מנינו באכנן שלמים בנות שלח חוזה ושלמים בנות הכיא' להניו וכלם מתו בחייו ובזקנותו הוליד את עובד ונקתים לו :
 (ז) ומתוק האור . מתוק הוא אורה של תורה : וטוב לעינים לראות את השמש . ואשר יש תלמידים שעיניהם רואים הלכה
 מלובנת ויחזורת על כוריה כך נדרש באגדת תילים : (ח) בכלם ישמה . כל שבת . עליו יהיה הכל וחזק
 שיכל מהם ואם ימי מיתת עולם הם ימי הרשעים : כי הרבה יהיו . בלותו הימים יותר מימי החיים : כל שבת . עליו יהיה הכל וחזק
 יש הכל שחא לשון פורענות וזרות כמו כי בהכל בא וכחשך ילך : (ט) שמה בחור בילדותך . כאדם שאומר לעבדו ולכנו חטא חטא כי פעם

והלך בדרך לבך ובמראי עיניך ודע כי על-
כל אלה יביאך האלהים במישפט : י והסר
כעם מלכך והעבר רעה מבשרך כי תלדות
והשחרות הכל : יב א וזכר ארת-
בוראיד בימי בקרותיך עד אשר לא יבאו
ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר איך-
לי בהם הפץ : ב עד אשר לא תחשך
השמש והאור והיהת והכוכבים וישבו העבים
אחר הקשם : ג ביום שיעזו שמרי הבית

והתענתו אנשי התל וקטלו המהנור כי
מצמו והשכו הראות בארבות : ד וסגרו
דלתים בשוק בשפל קול המהנה ויקים לקול
הצפור וישחו כל-בנות השיר : ה גס-
מונה יראו והתמתים בדרך וינאץ השקר
ויסתכל החלב ותפר האביונה כי הלך האדם
אל-בית עלמו וסבבו בשוק הסופדים :
ו עד אשר לא ירחק חבל הכסף ותרין
גלת הנהב ותשברו כד על-המכוע ונרץ

הגלגל

רש"י

אחת תלוקה על הכל אף כאן החכם אחר שחזר בלדותך וס' דרכי לבך וכטוח תהי' כי על כל א' יבואך האומט בחשפט : (י) והסר כעם
דברים המכעיסים את החקים : והעבר רעה : יצר הרע : מבשרך : סיסיו לך לכסור : והשחרות : בערות שראש חכם שחזר בימי
עלומיו : (א) וזכור את בוראך : תינו תניין עקבית כן ומללאל חיונה הסתכל כמלטה דכרסיו וכו' ומתקרא זה דרש וזכור את בוראך שתמן
דן וזכור לטובו : וזכור את כורך קברך וקום עפר רוח ותולעה : וזכור בלחך חרש סככות וזקורה היא טפה סרוחה של זרע ושל
לזון : ימי הרעה : ימי הוקסה והחלשות : (ב) עד אשר לא תחשך השמש : אשר נרבותיו וזכותה שכיף תחירה ומתנפת פלדס
כחור וכסווקת היא מעלת חקטין ואין יולכת : והאור : זה החוטם שהוא תואר קלקתר פנים : והירח : זו נמטה שטחירה לאדם שתיין
שניטלה בימנו חילון מאור העינים : והכוכבים : חלו הלסטות רוחני דלתי שקורין טו' לים של לחים שזכרסוים : ושבו העיבים אחר
הגשם : תכוח כהית המאור אחר דועת הכוכבים חרות שזכרסוים : (ג) שיוועו : ידתינו : שזכרסו הבית : חלו הלעות
והכס לים המוניים על כל חלל הגוף : והתעווהו : יחוס עוות שקורין קראל"ף וסות עוותו חקרוס"דונט כלעו : אנשי החיל : חלו
הזיקים שנסען כל הגוף עליהם : ובטרו הטוהטור : חלו המינים : כי מצטו : לעת זקנה דוב סינינו נוסרות : דהרואור
בארבות : חלו העינים : (ד) וסגרו דלתים : חלו נקטיו : בשפל קול השנהג : קול רימים הטוחנים חלכל שמתני והוא
הקורקן והמסם : ויקום לקול הצפור : חלפילו קיל למר ומתנתו עטניו עשהוקין : וישחו כד בנות הרשור : כל קולות
שלכלי המיד דמות עליו כשיסם ולמי פשוטו משתני יטחו כחוי סכלו כל פרים ושרות יחו סכלים שעיניו וכן כרולי הנלעדי אחר לרוד
(שמואל ב' יט) חס אשע עזר בקול פרים ושדות : (ה) גבה מנבורה ייראו : מנהשזיות ותלוליות כסרחובות הוא דואג ללאת
לשוקן וכאל כהם : ותהתתים בדרך : אימות ותתות הרבה בדרים יסלו : התתתום : לשון כטול הוא כתיבה כמו גלגלים קקקום
זולטים : ונאץ השקר : לשון (שירג) חלו המוניים שהרי חל"ף לח נקראת כהאמר רבותינו וקלסוסת הנק"ח כלעו שגשם
הרץ תקוע כהוככותו כשרו כחוס והעלם כולט כמו כן חלופו שהוא כולט : השקר : חילן של שקדים כלומר שתקטן חוקנה עליו כשקדזה
כחיתר לשון לפני כל חילונות : וסתבל החלב : חלו העגובות ששהיו עגובותיו דמות עליו כסוכלעשא ככד : ויסתבל : חיס"ר
שורסי"מן כלעו : והסר האביונה : חלדת חלות נשים שחינוקן לנשים לתשמיש : חיונה תלוח כמו (דבריא) ולא חכיתם (תהלים
ק"ט) תלסתי ליזועתך : (ו) עד אשר לא ורחק חבל הכסף : זה חוט השדרה שהוא לכן ככסף וכמוותו חסר מוחו ומתרוקן יוכס
ויחתקס כחון החליות ונעשת כפלאית : ורתק לשון רתוקות כסף : ותרין עולת הזהב : זה החוטם שזיתת חקלקת מים ונוכעת כחצין
כמו גולות עליות : ותרין לשון ריזנה : והשבר כד על המכוע : זה הכרס שהיא עסה ונקעת כמותו : ונרוץ הגלגל אל הבור :
יתרוץ גלגל העין כעוך נומא ולפי שמתו גלגל גדולין כהם חיים מן הבור כן נדרס כל הענין כהמכת שבת : וזוהרם קיומתו מותרו כנגד כל
ישראל וזכור את בוראך בימי בחורותיך כעוד שזכורות סכסס קיומת : כעוד שזכרונת קיומת שזאתה כה (ישעיהו) וכחר אותו וכל
סכטו ישראל לילכתו : כעוד שללית קיומת שזאתה כו (דברים יא) כי זכרתי' אליהן וכל סכטיך : כעוד שזכרונת בית דוד קיומת שז'
(תהלים ע"ח) וכחר בדוד עליו : כעוד שזכרונת קיומת שזאתה כה (מלכים א') העיר אשר כזרתה כה : כעוד שזית הכתירה
הייתת שזאתה כה (ד"ה טו) עת כסתי ויחלדתי הבית הזה : כעוד שזכרונת קיומת שזאתה (דברים יר) וכן כזרתה : עד אשר
לא יבואו ימי הרעה : חלופי הגולה : עד שלא החשך השמש : וחסלנות בית דוד שזאתה (תהלים פ"ט) וכסאו כזאס כנדי :
והאור : זותורה שזאתה (משלין) כיני פמה וזורה חלוח : והירח : ווסהדרין דמתן סנהדרין סיפה כחצי גורן עגולה :

והכוכבים

הנל
הא
אש
הק
עוד
והכוכבים
מולתם
כסוכה
ר' חנני
ומשנת
חלנתן
חילן
סנה כה
השיר
כרלעו
על חס
ר' חל
מטיכד
כיסית
ולמיו
הדס ח
קדוה
העיר ל
למות ל
אשר ל
כד על
סהלס
העפר
כיוולת
הכה
חונים
לכיוולת
שגוס
כדחבו
מסו
להצני
חזר בת
סחבת
עמור

קהלת יב

הַרְבֵּה אֵין קִין וְלֹהֲגַ הַרְבֵּה יוֹעֵת בְּשֵׁר : בְּמִשְׁפַּט עַד קְדֵי-נִיעָה אִם-טוֹב
 יג סוֹף דְּבַר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת-הָאֱלֹהִים יִרְאֶה וְאֶת-מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי-זֶה כָּל-הָאָדָם :
 וְאֶת-מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה כָּל הָאֱלֹהִים יִרְאוּת :
 יד בִּי אֶת-כָּל-מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יִבְנֶה מוֹצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם :
 סִימָן ית"קק

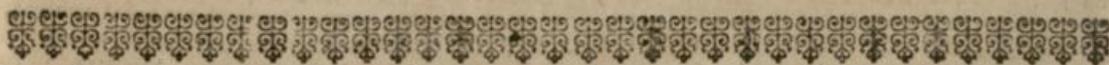
סכום פסוקי דספר קהלת מאתיים ועשרים ושנים - וסימנו מה שהיה כבר נקרא שמו * וגם
 חציו מה שהיה כבר ופרקיו הם שנים עשר כי זה כל האדם :

רש"י

כא לתת לב לגורם החילות יותר ממה שאין הלם חשיב יגיעה היא לכריות שאין להשיג ואל יאמר הואיל ולא אוכל לגמור אהלאכה למה אתחיל
 חן : (יג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא כי לדבר הזה נברא כל האדם : (יד) כי את כל מעשה אלה
 אדם גושה - יבוא האלהים במשפט - ולכך נקוד מעשה פתח והטעם
 למעלה לפי שאינו דבוק לטע : על כל געלם - אפילו
 על השונג : אם שוב ואם רע - אפילו
 כסלל מונויה כגון מתן נדק לעני
 כמרהס"א : ס"ף
 דבר הכל נשמע
 את האלהים
 יראונו :

גשלת פירוש רש"י מספר קהלת

בשם ה' אשר לו העוון והממשלת

על ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה ועטצר ודרוקר מאיר בן כהר"ר צבי הירש ז"ל מק"ק דיהרן
 פארט - ממשפחת בשוויטין :
 ועל ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה ועטצר ודרוקר יצחק יבונה איצק בן כהרר אהרן ועליג ז"ל
 מק"ק פ"פ דאדר ממשפחת זק"ש :
 ועל ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמנה ועטצר ודרוקר קלמן בן כהרר מאיר יצו מק"ק פ"פ דאדר -
 ממשפחת בשוויטין :
 ועל ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה ועטצר ודרוקר שמואל בן כהרר משה ז"ל מק"ק פ"פ דאדר :
 ממשפחת ווירטנהיים :
 ועל ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה ודרוקר הב' החתן משה בן מוה"ר ר' ברוך יצ"ו מק"ק פ"פ
 דאדר - נבר הרב המפורסם מוה"ר מרדכי טאקליס אב"ר דק"ק ברלין :

